

IRENA SEIFFERT

Wrocław

Dolnośląskie apteki i ich nazwy w przekroju historycznym

Słowa kluczowe: Dolny Śląsk, apteka, nazwy historyczne i współczesne

Uwagi wstępne

Użyty w tytule przymiotnik *dolnośląskie* wymaga uściślenia, ponieważ odnosi się do obszaru obecnego województwa dolnośląskiego, nie zaś Dolnego Śląska jako regionu historycznego, który w 1. połowie XIII wieku – jako księstwo śląskie – pozostawał pod panowaniem Piastów – Henryka Brodatego, a następnie Henryka Pobożnego. Około połowy owego stulecia doszło do jego rozpadu na mniejsze księstwa, m.in. wrocławskie, głogowskie, świdnickie, legnickie, jaworskie, brzeskie, nyskie i żagańskie. W kolejnych wiekach losy tych ziem były bardzo skomplikowane; rządili nimi władcy czescy, austriaccy, a w końcu – od roku 1742 – pruscy. Ci ostatni wprowadzili w XIX wieku podział administracyjny tego terenu na rejencję wrocławską, obejmującą m.in. dawne księstwa brzeskie i nyskie, oraz rejencję legnicką, w której skład weszło z kolei m.in. byłe księstwo żagańskie, a także część Górnych Łużyc. Obecnie obszary te należą do innych województw albo znajdują się poza granicami państwa polskiego. Z uwagi na to nazwy działających tam niegdyś oraz współcześnie aptek nie zostały uwzględnione w prezentowanym omówieniu, chociaż z punktu widzenia przeszłości Dolnego Śląska jako dzielnicy historycznej mogłyby ku temu istnieć pewne przesłanki¹.

¹ Wyjątek stanowią nazwy aptek funkcjonujących do 1945 r. w Görlitz, które w całości włączono do rozpatrywanego materiału, chociaż po zakończeniu II wojny światowej po polskiej stronie granicy znalazła się tylko część tego miasta, tzn. jego przedmieście zwane Zgorzelcem. Z uwagi na te zaszczości po 1945 r. brano były pod uwagę tylko nazwy aptek z terenu polskiego Zgorzelca.

Jeśli chodzi o liczbę i nazwy funkcjonujących do 1945 r. na tym terenie placówek farmaceutycznych, to ustalono je m.in. na podstawie zachowanych XIX- i XX-wiecznych ksiąg adresowych Wrocławia i okręgu wrocławskiego, Bielawy, Dzierżoniowa, Głogowa i okręgu głogowskiego, Góry Śląskiej i okręgu górowskiego, Jawora i okręgu jaworskiego, Jeleniej Góry, Legnicy, Milicza i okręgu milickiego, Oławy, Strzelina i okręgu strzelińskiego, Środy Śląskiej i okręgu średzkiego, Świdnicy, Trzebnicy i okręgu trzebnickiego, Wołowa i Złotorzy². Nieocenionym źródłem informacji o nazwach poszczególnych aptek, ich właścicielach i dzierżawcach oraz okresach i podstawach działalności tych placówek okazało się ponadto opracowanie Wilhelma Brachmanna *Beiträge zur Apothekengeschichte Schlesiens*, w którym autor niezwykle rzetelnie udokumentował wszystkie dane, opierając się na materiałach zachowanych w archiwach niemieckich³. W przypadku aptek istniejących we Wrocławiu i w większych miastach, gdzie było ich po kilka, konieczna okazała się ich dokładniejsza lokalizacja na przedwojennych planach w celu ewentualnego zweryfikowania motywacji poszczególnych nazw. Zwłaszcza we Wrocławiu stało się to niezbędne, gdyż w latach dwudziestych minionego stulecia doszło do znacznego rozszerzenia jego terytorium oraz wielu przemianowań ulic, czego oczywistą konsekwencją była utrata bezpośredniej motywacji części nazw, jakkolwiek w świadomości ówczesnych stałych mieszkańców funkcjonowała ona zapewne nadal.

Dla odtworzenia stanu liczebnego i nazewniczego dolnośląskich aptek w czasach powojennych wykorzystano z kolei nieliczne zachowane na ten temat dokumenty Centrali Zaopatrzenia Farmaceutycznego⁴. Wiele danych zaczerpnięto z urzędowych spisów telefonów (począwszy od 1946 r.), przechowywanych w Muzeum Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu, a także z wydawanych w ostatnich latach *Panoram firm*. Najpełniejsze informacje o stanie współczesnym uzyskano z rejestru aptek, udostępnionego przez Wojewódzki Inspektorat Inspekcji Farmaceutycznej we Wrocławiu. Zebrany materiał przed ostateczną klasyfikacją uzupełniono danymi o dokładniejszej lokalizacji niektórych aptek (adres, otoczenie przyrodnicze oraz inne obiekty mogące stanowić punkt odniesienia nazwy).

² W przypadku Wrocławia wykorzystano informacje z *Adressbuch fuer Breslau und Umgebung* z lat 1833, 1855, 1860–1861, 1880, 1900, 1914, 1918, 1937, 1939, 1942, 1943, a ponadto dane zawarte w: *Adressbuch fuer den Landkreis Breslau* z 1936 r., *Adressbuch der Stadt und des Kreises Glogau* z 1936 r., *Adressbuch der Stadt Goldberg in Schlesien* z 1927 r., *Adress- und Auskunfts-Buch fuer die Stadt und den Kreis Guhrau* z 1936 r., *Einwohner-Buch von Hirschberg* z 1926 r., *Adressbuch für Stadt und Kreis Jauer* z 1936 r., *Adressbuch der Stadt Langebielau* z 1937 r., *Adressbuch für den Landkreis Liegnitz* z 1936 r., *Adressbuch fuer die Stadt und den Kreis Militzsch* z 1939 r., *Adressbuch für Stadt und Kreis Neumarkt* z 1925 r., *Adressbuch der Stadt Ohlau in Schlesien* z 1925 r., *Adressbuch der Stadt Reichenbach in Schlesien* z 1938 r., *Adressbuch des Kreises Strehlen* z 1932 r., *Adressbuch der Stadt Schweidnitz* z 1938 r., *Adressbuch fuer Stadt und Kreis Trebnitz* z 1937 r. i *Adressbuch fuer die Stadt Wohlau* z 1935 r.

³ Por. W. Brachmann, *Beiträge zur Apothekengeschichte Schlesiens*, Würzburg 1966.

⁴ Wiele dokumentów zostało zniszczonych bezpowrotnie w czasie powodzi w 1997 r.

Niekiedy konieczne okazało się także obejrzenie wnętrza placówki, a nawet rozmowa z aktualnymi i/lub byłymi jej właścicielami, np. na temat ich związków sentymentalnych, rodzinnych i terytorialnych albo szczególnego profilu apteki (specyfiki na bazie produktów pszczelich) itd.

Na podstawie tak zweryfikowanych informacji został już opublikowany artykuł *Nazwy wrocławskich aptek – przeszłość i współczesność*⁵, obecnie więc przedstawione będą jedynie opis i klasyfikacja pozostałych nazw dolnośląskich placówek farmaceutycznych.

Początki i rozwój dolnośląskiego aptekarstwa

Pierwsza apteka na ziemiach polskich powstała prawdopodobnie wraz ze szpitalem w Gnieźnie w 1232 r.⁶, na Dolnym Śląsku natomiast – według danych przytoczonych przez W. Brachmanna – najstarsze apteki miały się pojawić niewiele później, bo w 1248 r. w Świdnicy, około 1270 r. we Wrocławiu i w 1281 r. w Głogowie⁷. Historyk farmacji Wojciech Roeske twierdzi jednak, że daty te należy przesunąć raczej na 1. połowę XIV wieku, gdyż dopiero wówczas spisano dla wrocławskiej rady miejskiej *Medizinalordnung*, tzn. *Porządek medyczny*, potwierdzający istnienie aptek i aptekarzy we współczesnym rozumieniu. Biskup Tomasz Sarepta, autor tego dokumentu datowanego na lata 1335, 1350 i 1364, wymienia pod datą 1320 „apothekariusza Nicolausa”, a w roku 1336 „magistra Johannes Heyso”⁸. Roeske podkreśla ponadto, że różnice w ustaleniu początków aptekarstwa na tych ziemiach zdają się wynikać z mylnego pojmowania łacińskiego terminu *apothecae*, który w trzynastowiecznych aktach lokacyjnych miast śląskich oznaczał zwykły kram kupiecki. Z tego zatem powodu wymienianego w źródłach w 1287 r. zamożnego wrocławianina „apothecariusza Heyso” (Henryka) nie można – jego zdaniem – uznać z całkowitą pewnością za osobę porównywalną z ówczesnymi zachodnioeuropejskimi aptekarzami⁹.

Apteki na Dolnym Śląsku istniały jednak już na pewno w XIV wieku, chociaż do 2. połowy wieku XV były tylko mieszczącymi się w przybudówkach i budach rynkowych kramami zielarskimi. Dopiero wtedy zakładano je w pomieszczeniach zamkniętych, specjalnie przystosowanych do wytwarzania medykamentów i za-

⁵ Por. I. Seiffert, *Nazwy wrocławskich aptek – przeszłość i współczesność*, [w:] *Z najnowszych tendencji w polskim nazewnictwie*, pod red. R. Łobodzińskiej, Łask 2005, s. 83–98.

⁶ Por. M. Stopa, S. Strohschneider, *Powstanie i rozwój aptek na tle wpływów kultury i sztuki*, „Farmacja Polska” 1955, nr 7, s. 161–162; *Nowa encyklopedia powszechna PWN*, t. 1, Warszawa 1995, s. 195; K. Wenda, *Jak dawne posiadamy apteki w Polsce?*, „Farmacja Polska” 1922, nr 13, s. 6–13, nr 17, s. 6–12.

⁷ Por. W. Brachmann, *op. cit.*, s. 41.

⁸ Por. W. Roeske, *Polskie apteki*, Wrocław 1991, s. 56.

⁹ Por. *op. cit.*, s. 53–54 oraz W. Roeske, *Początki aptekarstwa polskiego na tle aptekarstwa europejskiego*, „Farmacja Polska” 1983, nr 1, s. 2–3.

opatrzonych w tym celu w stosowne sprzęty oraz pojemniki. W tym okresie siedziby aptek zaczęto oznaczać w specyficzny sposób tak zwanymi godłami, tzn. emblematami wyobrażającymi szlachetne ptaki i egzotyczne zwierzęta, ciała niebieskie, postacie z zamorskich krain, osoby zajmujące się leczeniem w starożytności, świętych patronów Kościoła katolickiego opiekujących się cierpiącymi, pozytywnie kojarzone przedmioty o funkcji symbolicznej itd. Słowem, mogło na nich być wszystko, co reprezentowało cennie wartości i/lub posiadało magiczną moc uzdrawiającą. Godła te umieszczano początkowo w izbach aptekarskich i wiodących do nich sieniach, a potem również na urządzeniach aptecznych, w witrynach i na zawieszanych przed wejściem szyldach. W końcu znalazły się one w postaci płaskorzeźb i posągów na fasadach kamienic mieszczących apteki (będących własnością farmaceutów), od których z czasem budynki te zaczęły brać swoje nazwy¹⁰. W ten sposób pierwotne emblematy poprzez swoje językowe odpowiedniki stały się z jednej strony znakami firmowymi poszczególnych placówek farmaceutycznych, z drugiej zaś – wobec braku w tym czasie numeracji domów – zaczęły odgrywać rolę identyfikatora topograficznego.

Zygmunt Gloger zauważa, że oprócz aptek miejskich od XV wieku funkcjonowały także apteki klasztorne, utrzymywane przez zakonników prowadzących kolegia i opiekujących się osobami chorymi we własnych szpitalach. Leki wytwarzali w tym czasie również prywatni aptekarze królów i możnowładców¹¹.

Zasady otwierania i działalności aptek określał w średniowieczu edykt Frydryka II z 1241 r. Choć wydano go dla Sardynii i Sycylii, jego ogólne postanowienia obowiązywały w całej Europie. Zgodnie z nimi założenie apteki było możliwe po uzyskaniu specjalnego przywileju od władcy (cesarza, króla bądź miejscowego księcia) albo rajców miejskich. Taki stan utrzymał się aż do XIX wieku, kiedy kandydatom na aptekarzy lub posiadaczom aptek pragnącym otworzyć kolejną placówkę zaczęto udzielać indywidualnych koncesji. Pozwalało to sprawować pewną kontrolę nad liczbą personelu farmaceutycznego, zapewniać właściwy poziom usług, a jednocześnie nie dopuszczać do obniżania dochodów aptekarzy. W przypadku Dolnego Śląska – ze względu na jego zmienną przynależność państwową – pozwoleń tych udzielali w ciągu wieków najpierw książęta piastowscy, potem władcy czescy i austriaccy, a w końcu władze Prus. Wśród beneficjentów zaś, z wielką skrupulatnością wymienianych przez Brachmanna, przewijają się zarówno nazwiska niemieckie, jak i polskie w mniej lub bardziej zgermanizowanej postaci, a niekiedy także czeskie¹².

Jeśli chodzi natomiast o liczbę i nazwy funkcjonujących do 1945 roku na omawianym obszarze placówek farmaceutycznych, to – jeśli pominiemy nie do

¹⁰ Por. M. Stopa, S. Strohschneider, *op. cit.*, s. 162–163, a także W. Roeske, *Polskie apteki*, s. 92–97.

¹¹ Por. Z. Gloger, *Encyklopedia staropolska*, t. 1, Warszawa 1974, s. 58–60.

¹² Por. W. Brachmann, *op. cit.*, s. 9–38 i 487–528.

końca pewne informacje o ich istnieniu w XIII wieku – wielkości te przedstawiają się następująco:

– W XIV wieku otwarto apteki w: Görlitz (1305), Głogowie (1331), Ziębicach (1334), Legnicy (1347), Kamiennej Górze (1369), Oleśnicy (1389), Kłodzku (1393) i Lubaniu (1398). Łącznie 8 placówek¹³.

– W wieku XV powstała apteka w Lwówku Śląskim (1409).

– W XVI wieku zostało założonych 15 aptek, po jednej w: Niemczy*¹⁴, Ząbkowicach Śląskich (1528), Strzegomiu (1535), Bolesławcu (1558), Strzelinie (1564), Wąsoszu (1580), Wołowie (1580), Prochowicach* (1583), Oławie (1584), Dzierżoniowie (1590), Górze Śląskiej (1590), Mieroszowie (1590) Gryfowie Śląskim (1591), Jeleniej Górze (1591) oraz Lubinie (1597)¹⁵.

– W wieku XVII rozpoczęło działalność 27 placówek w takich miejscowościach, jak: Jawor (1601, 1631), Środa Śląska* (1610), Mirsk* (1611), Syców* (1614), Bierutów (1621), Prusice* (1622), Ścinawa* (1623), Złotoryja (1633), Milicz (1638), Lubań (1650), Chojnów (1651), Zawidów* (1658), Wińsko* (1665), Bolków (1673), Złoty Stok (1675), Jelenia Góra (1657), Dobroszyce (1677), Rudna* (1677), Legnica (1683), Leśna (1687), Świebodzice (1688), Świerzawa (1690), Wleń (1690), Strupina (1695), Kowary (1696) i Cieplice Zdrój (1696).

– W XVIII wieku założono 20 kolejnych aptek, po jednej w: Twardogórze* (1706), Chobieni* (1709), Nowej Rudzie (1715), Kłodzku (1722), Trzebnicy (1726), Żmigrodzie (1727), Polkowicach (1728), Międzybórz (1732), Bystrzycy Kłodzkiej (1743), Urazie (1750), Kamiennej Górze (1756), Srebrnej Górze (1767), Wałbrzychu (1773), Lubawce (1780), Łądku Zdroju (1784), Brzegu Dolnym* (1785), Sulikowie* (1787), Lubomierzu (1789), Nowogrodźcu* (1791) i Zagórz (1794).

– W XIX wieku, a zwłaszcza w jego drugiej połowie, wraz z gwałtownym rozwojem przemysłowym dolnośląskich miast i znacznym przyrostem liczby ludności powstały aż 93 apteki. Do połowy tego stulecia otwarto je w: Dusznikach Zdroju (1802), Boguszowie (1810), Świdnicy (1812), Kudowie Zdroju (1816), Jedlinie Zdroju (1818), Przemkowie (1818), Międzyzlesiu (1821), Sobótce (1821), Kątach Wrocławskich (1822), Miedziance* (1824), Radkowie (1825), Bielawie (1826), Görlitz (1827), Dzierżoniowie (1828), Ząbkowicach Śląskich (1831), Wiązowie (1833), Bardzie (1841), Kostomłotach* (1844), Borowie (1845), Pieszycach (1845), Lubiążu (1847), Chełmsku Śląskim (1850) oraz Dobromierzu (1850); razem 23 placówki. Po 1850 r. założono apteki również w: Gaworzycach* (1851), Ciepłowodach (1852), Domasławiu* (1853), Walimiu (1857), Görlitz (1864, 1869,

¹³ W zestawieniu pominięto apteki powstające w kolejnych wiekach we Wrocławiu oraz te istniejące hipotetycznie w XIII wieku.

¹⁴ Nie podaje się roku z powodu braku dokładnych danych.

¹⁵ Gwiazdka obok nazwy miejscowości oznacza, że istniejąca tam apteka miała nazwę złożoną tylko z członu utożsamiającego.

1881, 1896, 1897, 1890, 1899), Henrykowie* (1864), Głuszycy* (1865), Ołdrzychowicach Kłodzkich (1866), Legnicy (1867, 1876, 1894, 1900), Piechowicach* (1867), Przewornie* (1867), Łagiewnikach (1868), Chocianowie (1868), Żarowie (1868), Olszynie (1868), Starych Bogaczowicach* (1868), Zagrodnie* (1868), Czerwonej Wodzie (1869), Słupcu (1869), Budziszowie Wielkim* (1869), Proboszczowie* (1869), Legnickim Polu (1869), Sułowie (1869), Osiecznicy* (1869), Ruszowie* (1869), Raciborowicach* (1869), Długopolu Zdroju* (1871), Laskowicach (1871), Obornikach Śląskich (1872), Wałbrzychu (1872, 1896), Kamieńcu Zabkowiickim (1873), Malczycach (1874), Oleśnicy (1876), Świeradowie Zdroju* (1876), Pieńsku (1878), Świdnicy (1882), Starej Kamienicy* (1882), Bolesławcu (1885), Gromadce (1888), Grębolicach (1888), Rękowie*, Krotoszycach* (1891), Lutonii (1892), Św. Katarzynie (1892), Miłkowicach (1892), Jaworzynie Śląskiej* (1893), Radwanicach* (1893), Piskorzówku* (1893), Jerzmanowie* (1894), Szczodrem (1894), Klecinie (1896), Szklarskiej Porębie* (1894), Bielawie (1894), Głogowie (1897), Stroniu Śląskim* (1897), Niedźwiedziu (1898), Krosnowicach* (1898), Mysłakowicach* (1899), Brochowie (1900) i Malinniku (1900). Łącznie zatem po 1850 r. założono 70 aptek.

– W XX wieku, między 1901 a 1945 r. uruchomiono jeszcze 59 aptek, w takich miejscowościach jak: Strzegom (1901, 1923), Biały Kamień (1902), Jordaków* (1902), Karpacz (1903), Ludwikowice Kłodzkie* (1904), Bożków (1904), Jelenia Góra (1905, 1912, 1925), Zbylutów* (1905), Görlitz (1906, 1911, 1938), Lewin Kłodzki* (1906), Legnica (1907, 1910, 1926), Polanica Zdrój* (1907), Konary (1909), Sobieszów (1909), Wałbrzych (1910, 1920, 1927), Niegosławice* (1910), Dziećmorowice* (1911), Smolec* (1911), Chojnów (1911), Kamienna Góra (1913), Kuźnice Świdnickie (1913), Roztoka* (1914), Jugów* (1919), Czernina* (1919), Bolesławiec (1919), Świdnica (1919), Cieszków* (1920), Lwówek (1920), Oława (1920), Dzierżoniów (1922), Nowa Ruda (1922), Bystrzyca Kłodzka (1923), Świebodzice (1923), Chełmiec (1924), Głogów (1924), Lubań (1924), Nowe Szczawno (1924), Mierczyce* (1925), Ziębice (1925), Żurawina* (1925), Strzelin (1926), Kłodzko (1927), Ligota Polska* (1927), Rusinowa (1927), Trzebnica (1928), Lubin (1929), Bukowice (1933), Czernica* (1933), Węglińiec* (1933) i Wojcieszów* (1935).

Przed zakończeniem II wojny światowej na obszarze odpowiadającym obecnemu województwu dolnośląskiemu – wraz z całym miastem Görlitz, ale bez Wrocławia – działało zatem 225 aptek. Spośród nich 62, usytuowane w mniejszych miejscowościach, miały w nazwie jedynie człon utożsamiający *apteka*, zwykle też były to tylko filie placówek z większych ośrodków. W dokumentach pojawiają się wprawdzie przy informacji o nich nazwiska aktualnych właścicieli bądź dzierżawców, ale nie są one integralną częścią nazwy jako jej człon odróżniająca. Określa się je także przez odesłanie do nazwy miejscowości, np. *Apothek in Mertschütz* (Apteka w Mierzcycach). Przedmiotem rozważań będą więc jedynie nazwy pozostałych 163 placówek.

W wyniku zniszczeń wojennych legło w gruzach również wiele budynków, w których mieściły się apteki, inne placówki zostały zdewastowane z kolei już po kapitulacji, a zatem liczba aptek na interesującym nas terenie początkowo drastycznie zmalała do około 70 w 1946 r. (we Wrocławiu z 73 do zaledwie 11). Odbudowa stanu liczebnego aptek postępowała w umiarkowanym tempie aż do transformacji ustroju w 1989 r. Od tego momentu gwałtownie wzrosła do 584 aptek w 2003 r. (we Wrocławiu do 246 placówek). Trzeba jednocześnie dodać, że obecnie obserwuje się z jednej strony powstawanie coraz nowych aptek, z drugiej zaś likwidację innych. Jest to spowodowane przede wszystkim czynnikami ekonomicznymi i dotyczy głównie małych aptek. Nie mogą one konkurować z korzystnymi dla klientów propozycjami niskich marż, upustów i bezpłatnych usług dodatkowych, oferowanymi przez spółki i sieci niekoniecznie działające jedynie w branży farmaceutycznej. Wspomina się o tym dlatego, że w ten sposób współczesne apteki coraz bardziej upodabniają się do zwykłych firm handlowych, co w pewnym zakresie znajduje również odzwierciedlenie w nadawanych im nazwach.

Nazewnictwo dolnośląskich aptek do 1945 roku

Analiza informacji zawartych w opracowaniu W. Brachmanna oraz uzyskanych z ksiąg adresowych prowadzi do wniosku, że – jak już wcześniej nadmieniono – w omawianym okresie zindywidualizowane nazwy miały 163 apteki istniejące w miastach i mniejszych miejscowościach. Dochodziło przy tym niekiedy do modyfikacji lub całkowitej zmiany niektórych nazw, zwykle w wyniku działania pewnych czynników zewnętrznych, takich jak np. przejęcie placówki przez nowego właściciela czy założenie kolejnej apteki w tej samej miejscowości.

Jakie to były zmiany i których nazw dotyczyły?

– Otwarta w 1580 r. apteka w Wołowie była początkowo nazywana *Piasten-Ap.* (Ap. Piastowska), następnie *Hofapotheke* (Ap. Dworska), później *Stadt-Ap.* (Ap. Miejska albo Grodzka), a wreszcie od 1938 r. *Schloss-Ap.* (Ap. Zamkowa).

– Funkcjonująca od 1631 r. druga apteka w Jaworze zanim przybrała nazwę *Germania-Ap.* (Ap. Niemiecka), była określana jako *Nebenapotheke* (Ap. Pomocnicza) właśnie dlatego, że oprócz niej istniała w tym mieście od 1601 r. inna apteka, nazywana z tego powodu *Hauptapotheke* (Ap. Główna). W dokumentach tę ostatnią określa się też od 1667 r. jako *Hof- und Stadt-Ap.* (Ap. Dworska i Miejska), a w końcu już tylko jako *Stadt-Ap.* (Ap. Miejska).

– Nazwę zmieniła również apteka w Dobroszycach, tym razem ze *Schloss-Ap.* (Ap. Zamkowa) na *Falken-Ap.* (Ap. Pod Sokołem).

– W przypadku założonej w 1929 r. apteki w Lubinie mamy do czynienia również ze zmianą nazwy, tym razem z *Bahnhof-Ap.* (Ap. Dworcowa) na *Park-Ap.* (Ap. Parkowa albo Przy Parku).

– Prowadzoną przez zakonników od 1564 r. aptekę w Strzelinie, zwaną z tego powodu *Klosterapotheke* (Ap. Klasztorna), przemianowano z czasem na *Adler-Ap.* (Ap. Pod Orłem).

– Funkcjonująca w Wałbrzychu od 1773 r. *Adler-Ap.* (Ap. Pod Orłem) między 1866 a 1907 r. zmieniła nazwę na *Birkholzsche Ap.* – od nazwiska ówczesnego właściciela Carla Birkholza.

– Istniejąca od 1715 r. w Nowej Rudzie apteka została nazwana *Alte-Ap.* (Ap. Starą) w chwili otwarcia w 1922 r. kolejnej placówki farmaceutycznej w tym mieście.

– Apteka działająca od 1909 roku w Sobieszowie miała natomiast aż dwie nazwy, tzn. *Baudenapotheke* (Ap. Przy/W Schronisku) i *Turistenapotheke* (Ap. Turystyczna), które były używane w tym samym czasie.

Wśród nazw przedwojennych aptek dwie były szczególnie popularne, a mianowicie aż 37 placówek określano mianem *Adler-Ap.* (Ap. Pod Orłem), 26 natomiast nosiło nazwę *Stadt-Ap.* (Ap. Miejska lub może Grodzka). Element *Adler* wystąpił też jednokrotnie w nazwie z członem adjektywnym, tzn. *Apotheke zum goldenen Adler* (Ap. Pod Złotym Orłem), element *Stadt* zaś pojawił się również w takich nazwach, jak:

– *Stadt- und Bade-Ap.* (3) Ap. Miejska i Zdrojowa);

– *Hof- und Stadt-Ap.* (3) Ap. Dworska i Miejska);

– *Stadt- und Kronen-Ap.* (Miejska Apteka Pod Koroną);

– *Rats- und Stadt-Ap.* (Miejska Apteka Radziecka);

– *Alte Stadt Apotheke zu den sieben Planeten* (Apteka Staromiejska Pod Siedmioma Planetami).

Inne nazwy nie były już tak często używane i powtarzały się najwyżej 5–6 razy, a część miała zaledwie jednostkowe poświadczenia. Warto może dodać, że nazwy *Adler-Ap.* i *Stadt-Ap.* z podobną częstotliwością odnosiły się do placówek powstałych w różnych wiekach. Pierwsza była popularna zapewne zarówno ze względu na magiczne znaczenie orła (w Biblii przypisuje mu się podobną zdolność do odradzania jak Feniksowi, w alchemii jest zaś m.in. symbolem transmutacji metali nieszlachetnych w srebro), jak i jego występowanie w godłach państwowych, tak piastowskich, jak i austriackim czy pruskim. Produktywność drugiej tłumaczy, jak się wydaje, zasięg działania tak nazywanych placówek, a także chęć podkreślenia poprzez nazwę, że powstały one z inicjatywy rajców, którzy udzielili pozwolenia na założenie danej apteki, niekiedy zaś sami ją prowadzili (czasami burmistrz był miejskim aptekarzem).

Jakie grupy semantyczne można wyodrębnić zatem wśród nazw przedwojennych aptek?

Dotychczas wymienione nazwy z elementem *Stadt*, występującym samodzielnie albo w połączeniu z *Bade* oraz *Hof* mają charakter topograficzny i wskazują na lokalizację oraz obszar działania danej placówki. W tej grupie mieszczą się więc też takie nazwy, jak *Bade-Ap.* (Ap. Zdrojowa), *Hof-Ap.* (3) (Ap. Dwor-

ska), *Grundhof-Ap.* (Ap. Na Dworskiej Ziemi)¹⁶. Niektóre z tych nazw można jednak – jak się zdaje – określić jednocześnie jako pierwotnie dzierzawcze, gdyż informują one także, kto – we współczesnym rozumieniu – był organem założycielskim danej placówki i do kogo ona w istocie należała. W ogólniejszym zakresie na teren działania poszczególnych aptek wskazują również takie nazwy, jak *Reichs-Ap.* (3) Ap. Rzeszy oraz *Germania-Ap.* (Ap. Niemiecka).

Nazwami topograficznymi są ponadto te, które odnoszą się do przyrodniczych elementów otoczenia danej apteki, co widzimy w: *Linden-Ap.* (Ap. Lipowa), *Hochwald-Ap.* (Ap. Wysokoleśna)¹⁷, *Berg-Ap.* (Ap. Górską) i *Auen-Ap.* (Ap. Na Błoniach).

Kolejną podgrupę wśród topograficznych stanowią nazwy, które powstały przez przeniesienie nazwy obiektu albo instytucji, w których albo obok których początkowo bądź przez cały czas mieściła się dana apteka. Są to: *Baudenapotheke* (Ap. W/Przy Schronisku), *Berg- und Hütten-Ap.* (Ap. Górską i Hutniczą)¹⁸, *Schloss-Ap.* (5) Ap. Zamkowa), *Klosterapotheke* (Ap. Klasztorna), *Bahnhof-Ap.* (Ap. Dworcowa), *Park-Ap.* (Ap. Parkowa); a także identyczne z nazwami kamienic: *Ap. zum Greif* (Ap. Pod Gryfem), *Ap. zum Strauss* (Ap. Pod Strusiem), *Ap. zum goldenen Adler* (Ap. Pod Złotym Orłem), *Ap. zum goldenen Stollen* (Ap. Pod Złotą Sztolnią) i *Ap. zum goldenen Wald* (Ap. Pod Złotym Lasem). Do nazw przeniesionych z określeń budynków należą też po części wymienione już wcześniej: *Alte Stadt Apotheke zu den sieben Planeten* oraz *Stadt- und Kronen-Ap.*

Do typu topograficznego należą ponadto nazwy przeniesione z nazwy placu, przy którym działała apteka, albo utworzone od tej nazwy: *Ap. am Lutherplatz* (Ap. Przy Placu Lutra), *Vierhäuser-Ap.* (Ap. Przy Placu Czterech Domów).

Oprócz topograficznych znajdujemy w omawianym materiale nazwy pamiątkowe, nadane aptekom powstałym w 2. połowie XIX i na początku XX wieku dla uczczenia wybitnych postaci ze świata polityki i kultury, przede wszystkim niemieckiej. Są to: *Hindenburg-Ap.*, *Blücher-Ap.* (2), *Humboldt-Ap.* (2), *Hohenzollern-Ap.*, *Seydlitz-Ap.* i *Schiller-Ap.* Należy tu też utworzona na przełomie XVI i XVII wieku na pamiątkę władców udzielających koncesji *Piasten-Ap.*, będąca nazwą placówki w Wołowie, która do 1675 r. znajdowała się w posiadaniu Piastów śląskich.

¹⁶ Powstanie tej nazwy wyjaśnia następujący wierszyk:

Mit Grunde hiess der Hof zum Grunde
Der Grundhof schon zu jener Stunde
Als Jäger Bogenstreit und Hunde
Zum Fall des Ebers sich verbunde.
Bis Schweidnitz dann in diesem Grunde
Den Grundstein zu sich selber funde.

Por. W. Brachmann, *op. cit.*, s. 179.

¹⁷ Taką, dosłownie przetłumaczoną nazwę nosiła ta apteka między 1945 a 1951 r.

¹⁸ Nazwa ta wskazuje zarówno na obiekt, obok którego znajduje się apteka, jak i na element przyrody nieożywionej w najbliższym otoczeniu.

Odrębną grupę stanowią nazwy będące pierwotnie godłami aptecznymi, które z czasem stały się nie tylko nazwami samych aptek, ale – jak już wcześniej wspomniano – często także kamienic, specjalnie pobudowanych na siedzibę apteki i stosownie ozdobionych (choć zdarzało się i na odwrót, tzn. nazwa apteki pochodziła z utrwalonej już nazwy kamienicy). Do grupy tej należy właśnie wymieniona już *Adler-Ap.* Oprócz niej pojawiają się również inne nazwy o takim rodowodzie. Jak pamiętamy, cechują się one posiadaniem oprócz realnego także często znaczenia metaforycznego. W zebranym materiale nazwy te odwołują się do:

– mitologii greckiej i skandynawskiej: *Äskulap-Ap.* (3) Ap. Pod Eskulapem), *Freya-Ap.* (Ap. Pod Freją);

– Biblii oraz religii: *Kreuz-Ap.* (Ap. Świętokrzyska), *Engel-Ap.* (3) Ap. Pod Aniołem), *Glückauf-Ap.* (2) Ap. Szczęść Boże), *Samariter-Ap.* (Ap. Pod Samarytaninem), *St. Hubertus-Ap.* (Ap. Św. Huberta), *Elisabeth-Ap.* (3) Ap. Pod Elżbietą), *Helenen-Ap.* (Ap. Pod Heleną), *Katharinen-Ap.* (Ap. Pod Katarzyną)¹⁹.

– egzotycznej i rodzimej fauny: *Löwen-Ap.* (6) Ap. Pod Lwem), *Greif-Ap.* (Ap. Pod Gryfem), *Falken-Ap.* (Ap. Pod Sokołem), *Hirsch-Ap.* (6) Ap. Pod Jelem);

– ciał niebieskich: *Sonen-Ap.* (Ap. Pod Słońcem), *Stern-Ap.* (3) Ap. Pod Gwiazdą);

– pozytywnie kojarzonych przedmiotów o funkcji symbolicznej: *Kronen-Ap.* (5) Ap. Pod Koroną);

– mieszkańców zamorskich krajów: *Mohren-Ap.* (5) Ap. Pod Murzynem).

Kolejną grupę tworzą nazwy dzierżawcze, wskazujące na przynależność danej apteki do określonego właściciela. Należą do nich *Birkholzsche-Ap.* (Ap. Birkholza), *Rats-Ap.* (Ap. Radziecka) i po części także nazwa *Rats- und Stadt-Ap.* (Miejska Apteka Radziecka). Występują ponadto nazwy odnoszące się do właścicieli zbiorowych, takie jak: *Minoriten-Ap.* (Ap. Franciszkańska), *Johanniter-Ap.* (Ap. Rycerzy Maltańskich), *Jesuiten-Ap.* (Ap. Jezuitów albo Jezuicka).

Bardzo nieliczne nazwy związane są natomiast z właściwościami samej apteki, np. jej rangą, tak jak: *Hauptapotheke* (Ap. Główna), *Nebenapotheke* (Ap. Po-

¹⁹ Św. Hubert jest orędownikiem chorych na wściekliznę, lunatyzm i epilepsję, św. Elżbieta – patronką położnych, św. Katarzyna opiekuje się pielęgniarkami, św. Helena natomiast jest opiekunką farbiarzy, barwniki i substancje aromatyczne zaś były również kiedyś dostępne właśnie w aptekach. Nazwa *Katharinen-Ap.* ma też pewien związek z nazwą miejscowości, w której ta placówka się znajdowała, *Kattern* bowiem po polsku można by przetłumaczyć jako *Katarzyn*, obecnie zaś miejscowość ta nosi miano *Św. Katarzyna*. Por. też Ks. W.A. Niewęgłowski, *Leksykon świętych*, Warszawa 1998, s. 179, 68, 134 i H. Fros, F. Sowa, *Twoje imię. Przewodnik onomastyczno-hagiograficzny*, Kraków 1975. Dodać należy, że występujące w nazwach aptek imiona świętych i postaci mitologicznych opiekujących się chorymi traktowane są w niektórych opracowaniach jako nazwy pamiątkowe, tu jednak włącza się je do pochodzących od godeł, w przypadku najstarszych aptek tak bowiem było, podczas gdy w nazwach tworzonych współcześnie istotnie mają one już tylko pamiątkowy charakter.

mocnicza) i *Residenz-Ap.* (Ap. Stołeczna), a także wiekiem: *Alte-Ap.* (Ap. Stara) i częściowo *Alte Stadt Apotheke zu den sieben Planeten*. Być może należy tu również nazwa *Karthaus-Ap.* (dosł. Ap. Domek z kart) o nie do końca jasnym znaczeniu, nie wiadomo bowiem, czy odnosiło się to do prowizoryczności siedziby, czy była to metafora dotycząca kruchości ludzkiego zdrowia.

Zmiany nazw po 1945 roku

Jak już wcześniej wspomniano, po wojnie liczba aptek znacznie się zmniejszyła. W rezultacie innej przynależności państwowej terenów, na których znajdowały się poszczególne placówki, oraz przemieszczeń ludności doszło do przejścia ocalonych aptek przez nowych właścicieli. W wielu przypadkach podjęli oni decyzję o zmianie dotychczasowej nazwy na inną bądź usuwając dawną, pozostawili jedynie człon utożsamiający *apteka*.

Przede wszystkim zniknęły nazwy pamiątkowe, nadane na cześć wybitnych postaci historycznych narodowości niemieckiej, takie jak: *Hindenburg-Ap.*, *Blücher-Ap.* (2), *Humboldt-Ap.* (2), *Hohenzollern-Ap.*, *Kaiser Wilhelm-Ap.*, *Kaiser Friedrich-Ap.*, *Prinzessin Charlotte-Ap.*, *Seydlitz-Ap.* oraz *Schiller-Ap.* Z powodów politycznych oraz zmian nazw placów nie podlegały polonizacji również niektóre nazwy topograficzne, takie jak: *Ap. am Lutherplatz*, *Vierhäuser-Ap.*, *Katharinen-Ap.*, *Reichs-Ap.* (3), *Germania-Ap.* oraz *Grundhof-Ap.* Oprócz nich jednak zaniechano stosowania wielu nazw, które po przetłumaczeniu nie budziły negatywnych skojarzeń. Dotyczyło to następujących nazw o charakterze topograficznym:

– przeniesionych z nazw obiektów, w których albo obok których były usytuowane poszczególne apteki: *Schloss-Ap.* (4), *Park-Ap.*, *Ap. zum Greif*, *Ap. zum Strauss*, *Ap. zum goldenen Wald*, *Ap. zum goldenen Stollen*, *Baudenapotheke*, *Turistenapotheke* i *Berg- und Hütten-Ap.*;

– wskazujących na przyrodnicze elementy otoczenia: *Linden-Ap.* i *Auen-Ap.*;

– określających zasięg działania apteki, a niekiedy też jej organ założycielski: *Stadt-Ap.* (20), *Stadt- und Bade-Ap.*, *Bade-Ap.*, *Hof-Ap.* (2), *Hof- und Stadt-Ap.* oraz nazwy mieszanej, topograficzno-dzierżawczej *Rats- und Stadt-Ap.*

Znaczące zmiany zaszły ponadto w grupie najbardziej tradycyjnych nazw aptek, jakimi są nazwy wywodzące się z pierwotnych, ikonicznych znaków firmowych tych placówek. Dodać jednak należy, że niektóre apteki zachowały w spolonizowanej postaci te właśnie miana. Usunięto zatem zupełnie lub po części następujące nazwy: *Hirsch-Ap.* (3), *Löwen-Ap.* (3), *Falken Ap.*, *Adler-Ap.* (25), *Kronen-Ap.* (3), *Stern-Ap.* (2), *Mohren-Ap.* (2), *Kreuz-Ap.*, *Engel-Ap.*, *Glückauf Ap.* (3), *Samariter-Ap.*, *St. Hubertus-Ap.*, *Äskulap-Ap.*, *Freya-Ap.*, *Elisabeth-Ap.* (2), *Helenen-Ap.*, *Katharinen-Ap.*

Przestały również istnieć niektóre nazwy dzierżawcze, takie jak: *Rats-Ap.*, *Johanniter-Ap.* i *Jesuiten-Ap.* Zniknęły też *Residenz-Ap.* oraz *Karthaus-Ap.*

Jak już wcześniej nadmieniono, część dawnych nazw pozostała jednak nadal w użyciu, przy czym polonizacja objęła albo całą nazwę, albo tylko jej część, albo wprowadzono pewne modyfikacje pierwowzoru. Do momentu nacjonalizacji aptek w styczniu 1951 r. funkcjonowały następujące nazwy:

a) po przetłumaczeniu zachowane częściowo z jednoczesną modyfikacją składu:

Stadt- und Kronen-Ap. – Ap. Pod Koroną;

Ap. zum goldenen Adler – Ap. Państwowa Pod Białym Orłem;

Stadt- und Bad-Ap. – Ap. Zdrojowa;

Hof- und Stadt-Ap. – Ap. Staromiejska.

b) po przetłumaczeniu zachowane w całości, choć mające niekiedy różną od pierwowzoru strukturę:

Stadt-Ap. – Apteka Miejska (4);

Bade-Ap. – Apteka Zdrojowa;

Schloss-Ap. – Apteka Zamkowa;

Berg-Ap. – Apteka Górską;

Hochwald-Ap. – Apteka Wysokoleśna;

Adler-Ap. – Apteka Pod Orłem (7);

Löwen-Ap. – Apteka Pod Lwem (3);

Greif-Ap. – Apteka Pod Gryfem;

Hirsch-Ap. – Apteka Pod Jeleniem (2);

Engel-Ap. – Apteka Pod Aniołem;

Äskulap-Ap. – Apteka Pod Eskulapem;

Stern-Ap. – Apteka Pod Gwiazdą;

Kronen-Ap. – Apteka pod Koroną (2);

Elisabeth-Ap. – Apteka Pod Św. Elżbietą;

Minoriten-Ap. – Apteka Minorytów (zam. Franciszkańska lub Franciszkanów);

Alte-Ap. – Apteka Stara.

Część tych nazw została jednak przez kolejnych właścicieli wkrótce przekształcona, np. *Pod Św. Elżbietą* na *Pod Elżbietą*, *Pod Eskulapem* na *Eskulap*, albo zmieniano nazwę całkowicie, np. *Pod Lwem* na *Piast*, *Pod Jeleniem* na *Piastowska*. Nazwy niektórych innych aptek zostały na szczęście jedynie przetłumaczone i w tej postaci były używane do 1951 roku, a następnie przywrócone po reprzywatyzacji z początkiem lat dziewięćdziesiątych. Zjawisko to dotyczy następujących nazw i aptek:

– *Pod Orłem* – w Bielawie, Oleśnicy, Sobótce i Wałbrzychu;

– *Pod Lwem* – w Jeleniej Górze;

– *Pod Jeleniem* – w Jeleniej Górze i Kłodzku;

– *Pod Koroną* – w Bielawie;

– *Pod Słońcem* – w Chojnowie;

– *Pod Murzynem* – w Kłodzku i Ząbkowicach Śląskich;

- *Pod Eskulapem* – w Wałbrzychu;
- *Górska* – w Wałbrzychu;
- *Miejska* – w Kamiennej Górze.

Jak łatwo zauważyć, są to przede wszystkim nazwy przeniesione z dawnych godeł. Trzeba może jeszcze dodać, że trzy nazwy początkowo niezachowane zostały częściowo przywrócone właśnie po reprzywatyzacji aptek. Dotyczy to:

Hof- und Stadt-Ap. w Legnicy – Apteka Staromiejska;

Alte Stadt Apotheke zu den sieben Planeten w Lubaniu – Apteka Pod Siedmioma Planetami;

Stadt- und Bade-Ap. w Dusznikach Zdroju – Apteka Zdrojowa.

W okresie między 1945 a 1951 r. udało się potwierdzić funkcjonowanie 101 aptek, z których 23 miały nazwy składające się tylko z członu utożsamiającego *apteka*. Do nazwania pozostałych 78 używano 82 nazw mających budowę dwuczłonową²⁰. W członie odróżniającym najczęściej występowały nazwy bezpośrednio albo pośrednio przeniesione z dawnych godeł lub je naśladujące:

– przywołujące egzotyczną lub rodzimą faunę: *Pod Orłem* (13), *Pod Białym Orłem* (4)²¹, *Pod Gryfem*, *Pod Lwem* (3), *Pod Jeleniem* (2), *Hirsch*, *Pod Słoniem*²²;

– związane z Biblią i religią: *Pod Opatrznością*²³ (3), *Pod Aniołem*, *Mariańska*²⁴, *Pod Św. Elżbietą* || *Pod Elżbietą*, *Pod Św. Anną*²⁵, *Pod Św. Barbarą*, *Św. Barbary*²⁶, *Pod Św. Magdaleną*²⁷, *Św. Jadwigi*²⁸;

²⁰ Symbolem ^ oznaczono poniżej nazwy nowe, niewystępujące przed 1945 r. na tym obszarze.

²¹ Doszło do zmiany barwy orła, który odtąd nie był w godłach i nazwach aptek *złoty*, lecz *biały*, tak jak w polskim godle państwowym.

²² Obok znanych już godeł: *orła* symbolizującego m.in. modlitwę i łaskę, długowieczność, odrodzenie i odmłodzenie, w alchemii zaś m.in. parowanie, a także srebro i dążenie alchemików do zamiany w nie lub cynę metali nieszlachetnych; *gryfa* jako połączenia natury boskiej i ludzkiej; *lwa* symbolizującego zmartwychwstanie, ducha życia i płodność, jak również złoto; *jelenia*, w którego może wcielić się anioł, będącego też symbolem długowieczności, w alchemii natomiast rtęci filozoficznej i merkuriusza, pojawił się w nazwie apteki *słoń* także symbolizujący długowieczność, a w powszechnym mniemaniu również szczęście; por. W. Kopalinski, *Słownik symboli*, wyd. II, Warszawa 1991, s. 284–287, 194–196, 125–128, 385–387 oraz W. Kopalinski, *Słownik mitów i tradycji kultury*, Warszawa 1987, s. 342.

²³ Przypomnijmy, że św. Elżbieta jest patronką położnych i orędowniczką osób dotkniętych grzybicą, św. Anna opiekuje się położnymi oraz kobietami rodzącymi, chroni od gorączki, a także chorób psychicznych, św. Barbara jest m.in. patronką dobrej śmierci, ale pomaga też cierpiącym na zatrucia pokarmowe i febrę oraz chroni od zarazy, św. Magdalena opiekuje się dziećmi mającymi kłopoty z chodzeniem, św. Jadwiga zaś jest m.in. patronką pojednania i pokoju, ale także Śląska, Trzebnicy, Wrocławia i diecezji wrocławskiej; por. Ks. W.A. Niewęglowski, *op. cit.*, s. 179, 121, 195, 118, 170. Nazwa *Mariańska*, występująca też jako miano 9 aptek na Górnym Śląsku, wydaje się wpływem czeskim (por. np. *Mariańskie Łaźnie*), po polsku bowiem powinna ona brzmieć raczej *Mariacka* lub *Pod Marią Panną* bądź *Najświętszej Marii Panny*; por. F. Nowak, *Górnośląskie apteki*, „Archiwum Historii Medycyny” 1974/37, nr 4, s. 456–457. Por. też I. Seiffert, *Dawne nazwy górnośląskich aptek*, „Rozprawy Komisji Językowej WTN XXXIII”, Wrocław 2006, s. 29.

- odwołujące się do mitologii greckiej: *Pod Eskulapem* || *Eskulap*;
- odnoszące się do ciał niebieskich: *Pod Gwiazdą* (3);
- będące określeniami pozytywnie kojarzonych przedmiotów o funkcji symbolicznej: *Pod Koroną* (4);
- związane z mieszkańcami egzotycznych krajów: *Pod Murzynem* (4).

W sumie występowało 48 nazw tego właśnie typu. Niezbyt liczne były natomiast nazwy (17) o charakterze topograficznym, takie jak:

- wskazujące na położenie i obszar działania danej apteki: *Centralna*[^], *Miejska* (7), *Zdrojowa*, *Dolnośląska*[^] (2);
- odnoszące się do elementów przyrody ożywionej i nieożywionej, znajdujących się w pobliżu placówki: *Wysokoleśna*, *Górska*, *Sudecka*[^];
- powstałe przez przeniesienie nazwy obiektu lub instytucji, w których bądź obok których mieściła się apteka, albo od takiej nazwy utworzone: *Pod Koleją*[^], *Pod Zamkiem*, *Zamkowa*.

Jeszcze rzadsze były nazwy pamiątkowe (5), które tuż po wojnie służyły utrwalaniu w świadomości mieszkańców pradawnych związków tych terenów z państwem polskim, co widzimy na przykładzie nazw *Apteka Piast* i *Apteka Piastowska* (3), a pośrednio także *Apteka Warszawska*²⁴.

W porównaniu ze stanem przedwojennym wzrosła nieco liczba nazw dzierżawczych (10). Sześciokrotnie w członie odróżniającym pojawiło się nazwisko lub nazwisko i imię aktualnego właściciela danej apteki: *Drzewicka Stefania*, *Domowicz*, *Konkol Bolesław*, *Łukasik Irena*, *Sarnecki*, *Urbanowicz*. Dzierżawczy charakter miała również nazwa *Apteka Minorytów*, określająca placówkę należącą przez krótki czas do franciszkanów. Niebawem jednak nazwę tę zastąpiło inne miano typu dzierżawczego, tzn. *Apteka Państwa*. Nazwa ta, podobnie jak występujące dwukrotnie miano *Apteka Ubezpieczalni Społecznej*, ukazywała nowy rodzaj stosunków własnościowych, który wkrótce miał objąć wszystkie apteki w Polsce.

Znaleziono również dwie nazwy odnoszące się do właściwości samej apteki, w tym przypadku dotyczące jej wieku: *Apteka Stara* i *Apteka Średniowieczna*.

W styczniu 1951 r. na mocy ustawy sejmowej znacjonalizowano polskie apteki, w wyniku czego doszło do oficjalnego zniesienia wszystkich funkcjonujących do tej pory ich nazw. W członie odróżniającym pojawiło się miano *Społeczna*, podkreślające fakt upaństwowienia tych placówek. Tym, co miało od tej pory odróżniać poszczególne apteki, stały się zatem w dokumentacji nadane im numery, które informowały o kolejności, w jakiej po wojnie w obrębie województwa otwarto daną placówkę. Nadal jednak w mniejszych miejscowościach, a w dużych miastach w obrębie dzielnic i osiedli pozostawały w obiegu nieoficjalnym dawne nazwy. W świadomości starszych mieszkańców zachowały się zwłaszcza te z nich, które poszczególne apteki nosiły w chwili osiedlenia się tych osób na danym tere-

²⁴ Występowanie w nazwach pamiątkowych odniesień do piastowskiej przeszłości tych terenów oraz podkreślanie ich związku z Polską przez odwołania do jej stolicy widoczne są nie tylko w nazwach aptek, ale również w nazewnictwie ulic i placów różnych miejscowości z tego obszaru.

nie. Taki stan utrzymywał się w przypadku Wrocławia do początku lat 60., kiedy stopniowo zaczęto powracać do nazewnictwa sprzed nacjonalizacji. Na pozostałym obszarze trwało to jednak dłużej i dopiero transformacja ustroju w 1989 r., stwarzająca możliwość odzyskania aptek przez dawnych właścicieli lub ich spadkobierców, a także nabywania tych placówek przez dotychczasowy personel, przyczyniła się do ponownego zaistnienia zindywidualizowanych nazw.

Współcześnie używane nazwy aptek

Zgodnie z obowiązującymi obecnie przepisami Nadzoru Farmaceutycznego apteki powinny mieć nazwy własne. Należy je umieszczać m.in. wraz z adresem i ceną leku na każdym opakowaniu dopuszczonego do sprzedaży specyfiku. O tym, jaką postać przybiera owa nazwa, decydują właściciele aptek, ci zaś – jak już wcześniej wspomniano – niekoniecznie muszą być farmaceutami. Coraz częściej zdarza się, że założycielami aptek są rozmaitego rodzaju spółki, agencje, przedsiębiorstwa produkcyjno-handlowo-usługowe, przychodnie medyczne oraz fundacje działające na rzecz chorych. Osoby wybierające nazwę nie zawsze więc są w pełni świadome panujących w tym względzie tradycji; ich wiedza na ten temat opiera się niekiedy na obserwacji bieżącego stanu, nie brakuje im natomiast z reguły znajomości praw rynku i zasad funkcjonowania reklamy. Wpływa to w zasadniczy sposób na wybór określonej nazwy, a nawet jej powtarzalność, gdyż np. placówki tej samej sieci mają często identyczną nazwę, choć znajdują się w różnych miejscowościach, w obrębie większego miasta natomiast odróżnia je dodany do nazwy kolejny numer.

Jakie typy nazw występują zatem obecnie?

Na wstępie należy zauważyć, że spośród 584 dolnośląskich aptek 8 nie spełniło wymogu ustalenia odrębnej nazwy (we Wrocławiu dotyczy to jednej placówki, mającej jednak rozpowszechnioną nazwę zwyczajową). Wśród 576 pozostałych znajduje się 5 aptek, w których nazwach zawarto w sposób jawny (3) albo nieuświadomiany przez przeciętnego odbiorcę (2) informację o rodzaju dostępnych w tych placówkach medykamentów, to bowiem komunikuje nazwa *Apteka Leków Gotowych*. Ten sam sens ukrywa się też w skrótowcach od tej nazwy: *Apteka ALG* oraz *Apteka alg*, chociaż mogą one wywoływać mylne skojarzenie z algami morskimi, używanymi do produkcji niektórych kosmetyków, dostępnych m.in. również w aptekach. Nazwę tę można jednak – jak się wydaje – zaliczyć do grupy charakteryzującej właściwości samej apteki, gdyż zawarta jest w niej – wyrażona wprawdzie nie wprost – informacja, że placówka ta nie ma specjalnego pomieszczenia czy szafki pozwalających na przygotowanie jałowych leków recepturowych²⁵. Do tej grupy nazw będą też należeć miana wskazujące na wiek

²⁵ Jednocześnie nazwa ta w członie odróżniającym zawiera dodatkowe informacje precyzujące, odnoszące się do branży placówki.

apteki, czas jej otwarcia, wielkość i wystrój, takie jak: *Nova* (6), *Nowa* (8), *Z tradycjami*, *Mała*, *Pod Paprocią*, *Paprotka* (2), *Złota* (2). Wszystkie te nazwy są bez zarzutu z punktu widzenia estetyki i reklamy: *Nova* zwraca dodatkowo uwagę nietypową pisownią, *Z Tradycjami* budzi zaufanie, *Mała* może się kojarzyć z przytulnością, *Złota* m.in. z przepychem, *Paprotka* i *Pod Paprocią* zaś z dobroczynnym wpływem tej rośliny na ludzkie życie, a przecież każda z tych nazw jest w pełni uzasadniona ze względu na znaczenie realne. Łącznie 26 nazw charakteryzuje przede wszystkim właściwości samej apteki²⁶.

Licniejszą grupę (34) stanowią nazwy dzierżawcze, chociaż w przeciwieństwie do innych branż handlowych ten typ nazw nie jest zbyt produktywny. W zbranym materiale dwa razy pojawia się jako drugi człon element *Prywatna*, sygnalizujący ogólnie, że właścicielem nie jest państwo ani w jego imieniu odindywidualizowane społeczeństwo. Również tylko w dwóch nazwach występują użyte w mianowniku imiona i nazwiska właścicieli: *Apteka Anna Gołębiewicz*, *Apteka Zbigniew Madurowicz*. Sześciokrotnie natomiast w członie odróżniającym znalazło się imię właścicielki, tak w formie podstawowej, jak i zdrobniałej: *Apteka Ewa*, *Apteka Jagoda* (2), *Apteka Marii*, *Apteka U Nelli*, *Apteka Ola*.

Do typu dzierżawczego można by ponadto zaliczyć złożenia bezinterfiksalne, zbudowane z części imienia lub nazwiska właściciela oraz elementów: *med*, *farm* bądź *vita*, wskazujących z kolei ogólnie na branżę placówki: *Lilifarm* (od Liliana), *Konfarm* (od Konieczna), *Lorfarm* (od Lorenc), *Gren-Vita* (2) (od Grendziak), *A-Vita* (od Anna), *K-Med* (od Klamut). Człon odróżniający przybiera też postać skrótowca utworzonego od wielowyrazowej nazwy spółki lub imienia i nazwisk właścicielki: *Apteka DGA* (od Dolnośląska Grupa Apteczna), *Apteka DJOL* (od Dorota Jesse Ocharska Lek). Nazwą stają się również pierwsze sylaby imienia i nazwiska: *Apteka Elma* (od Elżbieta Malchrzycka) oraz fragment nazwiska zbieżny brzmieniowo z rzeczownikiem pospolitym: *Apteka Mak* (od Makuła). Zdarzają się ponadto inne jeszcze przekształcenia, gdy twórca nazwy wyszukuje pozytywne konotacje wywoływane przez element tkwiący w nazwisku w jego funkcji apelatywnej. Uprawia w ten sposób swoistą grę językową z odbiorcą, co widzimy w takich nazwach, jak: *Apteka Pod Różą* (od Różycka), *Apteka Rajska* (od Rajski), *Apteka Pod Słowikiem* (od Słowik). W jednym przypadku nazwę utworzono od rodzinnego herbu: *Apteka Saska* (od Sas). Miana typu dzierżawczego tworzą razem grupę 15 nazw.

Istnieje też 9 nazw, które oznaczają właściciela zbiorowego w postaci spółki, a formalnie mają postać skrótowców zawierających element *farm* i/lub *med*, z jed-

²⁶ Wnętrza aptek *Paprotka* i *Pod Paprocią* zdobią liczne doniczki z tymi roślinami; jedna natomiast z aptek *Złoty*ch nie ma już obecnie złożonych zdobień, została bowiem przeniesiona do innego, nowoczesnego lokalu, odpowiadającego standardom Unii Europejskiej, w którym brakuje kolumn. Zachowano jednak dawną nazwę, która w związku z tym nabrała charakteru wyłącznie reklamowego z estetycznego punktu widzenia, choć w alchemii oraz w branży farmaceutycznej złota barwa symbolizuje także króla metali; por. W. Kopański, *Słownik symboli*, s. 498.

nej strony więc są nazwami dzierżawczymi, z drugiej natomiast ogólnie informują o branży placówki: *Apteka Cefarm* (6) od Centrala Zaopatrzenia Medycznego), *Apteka Farmed* (3) (semantycznie od Centrum Aptekarsko-Lekarskie). Spółki takie są właścicielami sieci aptek i niektóre z nich mieszczą się w siedzibach owych spółek, możemy zatem wówczas mówić dodatkowo o topograficznej motywacji tych nazw.

Właśnie nazwy typu topograficznego są obecnie jednymi z najliczniejszych. Wskazując na lokalizację danej apteki, charakteryzują się różnym stopniem dokładności, od najbardziej ogólnego, poprzez szczegółowe, aż do metaforycznego. Można zatem wśród nich wyodrębnić następujący podgrupy nazw:

– przeniesione z nazwy regionu historyczno-geograficznego, na którego obszarze lub w pobliżu którego działała apteka bądź utworzone od tych nazw: *Łużycka* (2), *Śląska* (3), *Dolnośląska*, *Wrocławska* (2). Razem 8 nazw;

– informujące ogólnie o położeniu placówki w przestrzeni miejskiej lub podmiejskiej i określające zasięg działalności apteki: *Gminna*, *Grodzka* (3), *Miejska* (4), *Centralna* (2), *Rejonowa*, *Osiedlowa* (3). Łącznie 14 nazw;

– utworzone od nazwy miejscowości, na której terenie znajduje się apteka albo od części takiej nazwy, gdy jest ona dwuczłonowa: *Bystrzycka*, *Gniechowicka*, *Jelczańska*, *Kamienicka*, *Kamieniecka*, *Kielczowska*, *Kłodzka*, *Kowarska*, *Krosnowicka*, *Milicka*, *Mysłakowicka*, *Oleśnicka*, *Oławska*, *Podgórzynska*, *Polkowicka*, *Rakoszycka*, *Smolecka*, *Strzegomska*, *Szczytna*, *Świdnicka*, *Trzebnicka*, *Tyniecka*, *Wołowska*, *Zdrojowa* (3), *Złotoryjska*, *Żmigrodzka*. Łącznie 28 nazw;

– tożsame z nazwami dzielnic, osiedli lub przysiółków albo od tych nazw utworzone: *Cieplicka*, *Piaskowa Góra*, *Podgórze*, *Na Przedmieściu*, *Staromiejska* (3), *Tęczowa*, *Zabobrze* (4), *Zarzecze* (2), *Markocice*, *Sarbinów*, *Zatonie*, *Na Bielanych*. Razem 18 nazw;

– przeniesione z nazw ulic i placów, przy których lub obok których znajduje się apteka albo od takich nazw pochodne gramatycznie lub semantycznie: *Bracka*, *Hetmańska*, *Kasztanowa*, *Kasztelańska*, *Krótką*, *Leśną*, *Nad Potokiem*, *Piastowska* (3), *Rodzinna*, *Senatorska*, *Słoneczna*, *Słowiańska*, *Świdnicka*, *Św. Jadwigi*, *Św. Marcina*, *Wrocławska*, *Zamkowa*, *Zaulek*, *Na Morcinka*, *Pod Modrzewiem*, *W Rynku* (5), *Piastowska* (ul. Piastów), *Saturn* (ul. Saturna), *Zdrój* (ul. Zdrojowa), *Starobrzaska* (ul. Brzeska), *Pod Sokołem* (ul. Sokola), *Pod Dobrą Gwiazdą* (ul. Gwiazdna) (2)²⁷. W kilku nazwach wykorzystano oprócz realnych także związki metaforyczne z nazwą ulicy, co widzimy również na przykładzie miana *Piastowska* (4), powstałego jednak tym razem przez skojarzenie z ulicami: *Probusa*, *Chro-*

²⁷ Nazwom *Pod Sokołem* i *Pod Dobrą Gwiazdą* nadano świadomie postać przypominającą onimy wywodzące się z tradycyjnych godeł aptecznych, chociaż ich formalną podstawą są wymienione nazwy ulic. Nazwa *Pod Dobrą Gwiazdą* została jednak użyta także do oznaczenia kolejnej apteki tych samych właścicieli, mieszczącej się już w innym miejscu, w świadomości odbiorców budzi zatem skojarzenia ze zwrotem *urodzić się pod szczęśliwą gwiazdą* jako synonimem pomyślności i pełni już tylko funkcję reklamową.

brego, Kazimierza Wielkiego, a nawet Rycerską, a także w przypadku nazw: *Królewska* (od Stefana Batorego) i *Zamkowa* (od Blankowa). Jedno miano natomiast to łaćski synonim nazwy ulicy: *Millenium* (od 1000-lecia), w trzech innych zaś nastąpiło odwołanie do kształtu lub położenia traktu: *Rondo*, *Na Rozdrożu*, *Ustronie*. Łącznie w podgrupie tej znalazły się 44 nazwy;

– przeniesione z nazw centrów handlowych lub od nich utworzone, gdy apteka znajduje się w ich obrębie: *Echo* (2), *Na Mogadorze*. Łącznie 3 nazwy;

– utworzone od nazw znajdujących się w pobliżu rzek i źródeł: *Nad Kamienną*, *Nad Odrą*, *Odrzańska*, *Zdrój*, *U Źródła*. Razem 5 nazw;

– identyczne z nazwami pobliskich szczytów lub pasm górskich albo od nich utworzone: *Gorce*, *Górska*, *Karkonoska*, *Na Orlim*, *Na Skale*, *Pod Chojnikiem*, *Pod Gromnikiem*, *Pod Izerami*, *Sudecka* (4), *Śnieżka*. Łącznie 13 nazw;

– utworzone bezpośrednio lub w drodze asocjacji od nazw obiektów albo instytucji, w których bądź w pobliżu których mieści się dana apteka: *Bankowa*, *Pod Bazyliką*, *Cysterska* (w sąsiedztwie dawnego opactwa), *Medyk*, *U Medyków* (w budynkach przychodni), *Przy Poczcie*, *Pod Radarem* (obok Centrum Szkolenia Radioelektronicznego), *Pod Ratuszem* (2), *Przy Ratuszu*, *Pod Temidą* (obok budynku sądu), *Pod Teatrem*, *Pod Wieżowcem*, *Pod Zegarem* (2), *Zamkowa*, *Pod Siedmioma Planetami*, *Pod Bykami* (w kamienicach o takich nazwach), *Dworcowa*, *Górnicza* (w pobliżu kopalni), *Hutnicza* (obok huty). Razem 21 nazw;

– pochodzące od elementów architektury i otoczenia: *Ław Chlebowych*, *Pod Arkadami* (3), *Przy Fontannie* i *Basztowa*. Łącznie 6 nazw;

– odnoszące się do przyrodniczych elementów otoczenia; nazwami stały się tu zarówno polskie, jak i łaćskie nazwy drzew, krzewów i kwiatów, użyte w mianowniku lub w postaci wyrażen przyimkowych, strukturalnie naśladowujących nazwy będące z pochodzenia dawnymi godłami: *Pod Akacjami*, *Aralia**, *Pod Dębem**, *Quercus** (łac. dąb), *Irga*, *Pod Jaworem*, *Pod Jesionem* (2), *Kasztanowa**, *Pod Kasztanami** (3), *Pod Klonem*, *Pod Klonami*, *Krokus**, *Limba*, *Pod Lipami** (2), *Magnolia* (3), *Larix* (łac. modrzew), *Pod Wierzbami**, *Leśna* (3)²⁸. Razem 26 nazw.

W sumie w omawianym materiale znalazło się 186 nazw o charakterze topograficznym, co stanowi blisko jedną trzecią wszystkich funkcjonujących obecnie na tym terenie nazw.

Jakkolwiek człon utożsamiający *apteka* w wystarczający sposób zdaje się informować o branży placówki, to jednak wśród współcześnie nadawanych aptekom nazw wiele jednostek zawiera w członie odróżniającym element odnoszący się do szeroko pojętej działalności prozdrowotnej, dający się skojarzyć z jakimś aspektem funkcjonowania apteki. W wyniku takich asocjacji nazwami aptek stały się:

– polskie i łaćskie nazwy roślin oraz łaćskie określenia ich części wykorzystywanych w ziołolecznictwie do sporządzania rozmaitych specyfików, użyte

²⁸ Gwiazdką oznaczono nazwy roślin, których części wykorzystuje się w celach leczniczych.

w mianowniku bądź wyrażeniu syntaktycznym (naśladującym nazwy przeniesione z tradycyjnych godeł), a także formy utworzone od takich nazw: *Herba* (3) łac. zioło), *Herbowa* (3), *Herbena*, *Cortex* (łac. kora), *Flos* (łac. kwiat), *Pod Flosem*, *Fructus* (łac. owoc), *Radix* (2) łac. korzeń), *Agawa* (2), *Aloes* (2), *Pod Aloesem*, *Arnika* (10), *Arnica*, *Pod Arniką*, *Aronia* (2), *Avena* (łac. owies), *Echinacea* (łac. jeżówka), *Gencjana* (łac. goryczka), *Pod Głogiem*, *Graviola*, *Hibiskus*, *Jemiola*, *Kalina*, *Konwalia* (3), *Convallaria*, *Lawenda* (3), *Malwa* (6), *Malva*, *Pod Malwą*, *Mandragora*, *Melisa* (4), *Melissa* (4), *Melissana*, *Milek*²⁹, *Pod Miłorzębem*, *Nigella* (łac. czarnuszka), *Panax* (2) łac. żeń-szeń), *Primula* (2) łac. pierwiosnek), *Pod Rokitnikiem*, *Pod Różą* (2), *Różana*, *Rumiankowa* (2), *Salix* (łac. wierzba), *Tilia* (łac. lipa), *Verbena* (3) łac. werbena), *Wiesiołek*, *Viola* (3), *Violae*, *Bratek*, *Viscum* (łac. jemiola), *Wrzos* (2), *Pod Wrzosem* (2). Łącznie 94 nazwy;

– różne ogólne określenia odnoszące się do specyfików i środków leczniczych o niezwykłych właściwościach oraz ich dawek i zasad stosowania – polskie, łacińskie i spolszczone: *Eliksir* (2), *Farmakon* (2), *Forte*, *Medicamentum*, *Mixtura*, *Pastyłka*, *Panaceum* (11), *Remedium* (5), *Remedia*, *Teriak*, a także *Vademecum* (3). Razem 29 nazw;

– nazwy niektórych leków, parafarmaceutyków oraz substancji niezbędnych dla zachowania zdrowia, a także utworzone od nich formy skrócone i zdrobniałe: *Ambra*, *Aqua*, *Aspro* (prawdopodobnie skrót od *asprocol*), *Centrum* (9) preparat witaminowo-mineralny), *Aspirynka* (4), *Witaminka* (3), *Kwiaty Polskie* (nazwa kremów pielęgnacyjnych na bazie wyciągów ziołowych). Łącznie 20 nazw;

– spolszczone i obce terminy oraz określenia związane z leczeniem, zdrowiem i życiem, takie jak: *Farmacja*, *Materia Medica* (łac. substancja lecznicza), *Medyczne ABC* (2), *Salus* (6) łac. zdrowie, ale także Higieja), *Sano*, *Sana*, *Sanus*, *Sanitas*, *Vita* (6), *Vita-Plus*, *Zdrowie* (2). Razem 23 nazwy;

– nazwy sprzętów tradycyjnie używanych przez farmaceutów i jednostek miar stosowanych w aptekarstwie: *Libra* (4), *Vitrum*, *Waga*. Niekiedy mają one postać typową dla nazw pochodzących od godeł: *Pod Wagą* (3), *Pod Złotą Wagą* (3). Łącznie 12 nazw.

W sumie w analizowanym materiale znajduje się 178 nazw wskazujących pośrednio lub bezpośrednio na branżę placówki.

Kolejną, jednak nie tak liczną, bo obejmującą zaledwie 43 jednostki, grupę stanowią nazwy o charakterze typowo pamiątkowym. Wśród nich wymienić należy – wyglądające z pozoru na dzierżawcze – nazwy: *Apteka Anna* i *Apteka Joanna*, które nadano na cześć żony właściciela i synowej właścicielki. Pamiątkowa także, nie zaś topograficzna, jest z kolei nazwa *Apteka Lwowska*, z kresów bowiem pochodzi rodzina właścicieli tej placówki. *Apteka Pod Kotwicą* może zostać mylnie uznana za topograficzną, pochodzącą od elementów otoczenia, podczas gdy właśc-

²⁹ Nazwa *Milek* wywołuje też skojarzenia z nazwą miejscowości, w której znajduje się nosząca to miano apteka, a mianowicie Miłkowice.

cicielka nadała ją na cześć swojego męża – marynarza, jest to zatem w istocie nazwa pamiątkowa o charakterze metaforycznym.

W innych nazwach typu pamiątkowego uhonorowani zostali: zasłużony farmaceuta *Szymon Fabian* (autor podręcznika *Farmacja*) i bakteriolog *Paul Ehrlich* (laureat Nagrody Nobla). O zaklasyfikowaniu tych nazw do pamiątkowych przesądza już sama ich struktura, tzn. wystąpienie po członie *apteka* skrótu *im.*, obecnego też w nazwach *Apteka im. Henryka Brodatego* oraz *Apteka im. Dzieci Zamojszczyzny*, nadanych ze względów patriotyczno-sentymentalnych. Względy historyczno-polityczne natomiast miały wpływ na pojawienie się nazw: *Apteka Piast*, *Apteka Piastowska* (3) i *Apteka Słowińska* (3), chociaż takie same nazwy aptek w innych miejscowościach miały motywację topograficzną.

Wydaje się, że za pamiątkowe należy też uznać nazwy *Franciszkańska* (4) i *Dominikańska*, obecnie bowiem nie odnoszą się już one do placówek prowadzonych przez te zgromadzenia i będących ich własnością, lecz jedynie mają przypomnieć zasługi tych zakonników w rozwoju lecznictwa. Taki sam cel przyświecał twórcom nazw: *Apteka Hipokrates*, *Apteka Avicenna* (2), *Apteka Galen* (2), *Apteka Galenus* i *Apteka Asklepios*, a także właścicielom, którzy współcześnie nazwali swoje firmy: *Apteka Pod Eskulapem* (3) oraz *Apteka Eskulap* (4), wszyscy oni bowiem pragnęli przypomnieć postaci wybitnych lekarzy starożytnego świata. Pośrednio jednak nazwy te wzmacniają informacyjną rolę członu *apteka*, wskazując pośrednio na branżę placówek.

Podobną sytuację obserwujemy w nazwach pamiątkowych uwieczniających świętych Kościoła katolickiego, orędowników w różnych cierpieniach, oraz postaci biblijne opiekujące się chorymi. Miana te nawiązują do dawnych godeł, ale współcześnie zakładane apteki określane w ten sposób nie mieszczą się w budynkach ozdobionych wyobrażeniami tych świętych w postaci malowideł czy posągów. Obecnie nie występują już takie znane z okresu powojennego nazwy aptek, jak: *Św. Elżbiety*, *Św. Heleny*, *Św. Barbary*, *Św. Anny*, *Św. Magdaleny*, *Św. Katarzyny* czy *Mariańska*, nazwa zaś *Apteka Św. Jadwigi* nie ma bezpośrednio charakteru pamiątkowego, lecz jest przeniesiona z nazwy ulicy, przy której się znajduje. Funkcjonują natomiast nazwy z innymi patronami, tj. *Św. Antonim*, *Św. Krzysztofem*, *Św. Piotrem i Pawłem*, *Św. Kosmą i Damianem* (2), *Św. Łukaszem* (2) oraz *Ninona*³⁰.

Ponadto, jak już wcześniej wspomiano, przywrócono 12 nazw wywodzących się z dawnych emblematów aptecznych, co było tym bardziej uzasadnione, że noszące te miana placówki nie zmieniły swoich historycznych siedzib. Na szyldach innych aptek jednak, często założonych całkiem niedawno, widnieją nazwy

³⁰ Św. Antoni jest patronem położnic i chorych na świerzb, św. Krzysztof to orędownik w śmiertelnych niebezpieczeństwach, św. Piotr jest opiekunem cierpiących na epilepsję, ukąszonych przez żmiję, gorączkujących i mających febrę, św. św. Kosma i Damian to patroni aptekarzy, lekarzy, pielęgniarek, dentystów i osób chorych, św. Łukasz jest także m.in. patronem lekarzy, Ninona natomiast – wg informacji podanych przez właścicielkę apteki – jest świętą, która na Wschodzie opiekowała się chorymi. Por. też Ks. W.A. Niewęglowski, *op. cit.*, s. 94, 120, 104, 156, 170.

strukturalnie i semantycznie nawiązujące do nazw wywodzących się z goleń, a nawet z nimi identyczne. W analizowanym materiale są to następujące miana, odwołujące się do stworzeń, postaci, przedmiotów itp., mających często symboliczne znaczenie:

– *Pod Orłem* (5), *Pod Białym Orłem* (2), *Pod Sokołem* (2), *Pod Gryfem*, *Pod Lwem* (4), *Pod Lwami*, *Pod Złotym Lwem* (2), a także do dotąd na omawianym obszarze niespotykanych reprezentantów fauny: *Pod Słonikiem*, *Pod Gołębiami*, *Pod Czarnym Kotem* i *Pod Złotym Wężem* (2)³¹;

– *Pod Aniołem*, *Samarytańska*, *Samarytanka*, *Pod Opatrznością* (2)³², *Pod Złotym Smokiem*³³;

– *Złote Runo*, *Centaurus*, *Fenix*, *Mercurius*³⁴;

– *Pod Słońcem*, *Helios*, *Astra* (2)³⁵, *Astrum*;

³¹ W nazwie *Pod Słonikiem* w sposób jeszcze wyrazistszy niż w mianie *Pod Słoniem* (odnoszącym się do innej apteki, istniejącej wcześniej i w innej miejscowości) odbija się symboliczne znaczenie słonia jako atrybutu szczęścia; dla jego zapewnienia darowywane są małe figurki tego zwierzęcia z uniesioną trąbą, czyli właśnie słoniki. Zupełnie nowymi elementami w nazwach naśladowujących dawne godła są gołębie i czarny kot. Te pierwsze w symbolice chrześcijańskiej są znakiem miłości, pokoju, Ducha św. oraz duszy wyfruwającej z ust zmarłych świętych. Czarny kot natomiast jest uważany za zapowiedź nieszczęścia i kłopotów, zwłaszcza gdy przebiegnie drogę, co zapewne ma związek ze średniowiecznym przesądem o ukrywającym się w skórze czarnego kota diabła. Nazwa *Apteka Pod Czarnym Kotem* jest zatem świadomą grą z pozostałościami tego przesądu, jego swoistym „odczarowaniem”. *Wąż* z kolei jest m.in. symbolem długowieczności i uzdrawiania, atrybutem Asklepiosa, który pierwotnie sam był świętym wężem uzdrawiającym, a z tego powodu również emblematem lekarzy, razem zaś z wagą atrybutem farmacji; por. W. Kopaliński, *Słownik symboli*, s. 99–100, 164–166, 385–387, 447–451.

³² Nazwa *Apteka Pod Opatrznością* stanowi odwołanie do symbolu oka bożej opatrzności, wyobrażanego w postaci trójkąta z okiem w środku i odchodzącymi od niego promieniami. Wizerunkiem takim ozdabiano niegdyś fasady kamienic. W przypadku jednej z noszących to miano aptek, tj. placówki w Żmigrodzie, można zauważyć związek między tą nazwą a położeniem apteki w pobliżu świątyni i przy ul. Kościelnej. Dałoby się zatem również przyjąć, że jest to nazwa o charakterze topograficznym, powstała w wyniku asocjacji.

³³ Nazwa *Apteka Pod Złotym Smokiem* nawiązuje do smoka jako znaku pierwotnej materii i neutralizacji przeciwnych tendencji, tj. siarki i rtęci, a także do chrześcijańskich legend średniowiecznych, w których smok był symbolem grzechu i pogaństwa. Barwa złota natomiast ma pozytywne konotacje i oznacza króla metali, kojarzy się również z bogactwem, przepychem i wysoką rangą; por. W. Kopaliński, *Słownik symboli*, s. 391–394, 495–498.

³⁴ Miano *Apteka Złote Runo* odwołuje się do mitologii greckiej i ma sens metaforyczny, leki bowiem przywracające zdrowie mają mieć dla chorego taką wartość jak mityczne złote runo dla Jazona i jego 50 towarzyszy. Nazwa *Apteka Mercurius* natomiast odnosi się zarówno do rzymskiego boga handlu Merkurego, jak i leku homeopatycznego o takiej nazwie, pośrednio zatem wskazuje na branżę placówki. *Centaur* Chiron, jeden z cieszących się dobrą opinią, jest natomiast symbolem zielarstwa, był też nauczycielem Asklepiosa. Z kolei uosabiający m.in. nieśmiertelność *Feniks* to w ikonografii alchemików kamień filozoficzny; wśród planet jest on odpowiednikiem Merkurego, wśród metali zaś rtęci, czyli *merkuriusza*; por. W. Kopaliński, *Słownik symboli*, s. 40, 90–91, 496.

³⁵ Wydaje się, że nazwę *Astra* utworzono z niepoprawną końcówką fleksyjną, gwiazda bowiem to z gr. *astêr*, z łac. *astrum*, jakkolwiek forma *astra*, będąca regionalnym odpowiednikiem formy *aster* w znaczeniu ‘roślina ozdobna z rodziny astrowatych’, jest dość często używana; od niej też –

– *Pod Koroną* (5);

– *Pod Murzynem*.

Biorąc pod uwagę przywrócone nazwy dawnych godeł aptecznych oraz wymienione wyżej określenia je naśladujące, widzimy, że ich liczba obejmuje 55 jednostek.

Ponadto istnieją nazwy, które zdają się pełnić jedynie funkcję estetyczną i reklamową. Apteka i jej personel powinni wzbudzać zaufanie chorego i dawać mu wiarę w rychłe wyzdrowienie, konotowany przez nazwę placówki obraz winien się zatem odwoływać do wyzwalających podobne uczucia elementów rzeczywistości i nasuwać pozytywne skojarzenia. Osiąga się to przede wszystkim – choć nie tylko – za pomocą słownictwa dotyczącego związków rodzinnych i przyjacielskich, co widzimy na przykładzie takich nazw, jak: *Bratnia*, *Domowa*, *Rodzinna* (3), *Twoja Apteka Rodzinna* (3), *Familia* (2), *Miła*, *Oazowa*, *Wiosenna* (2), *Słoneczna* (6), *Szczęśliwa*, *Felix* (łac. szczęśliwy), *Alma* (łac. karmiąca), *Bona* (2) (łac. dobra), *Nostra* (łac. nasza), *Nadzieja*, *Victoria* (łac. zwycięstwo) oraz *Cito* (2) (łac. niezwłocznie). Do tego typu nazw należy też włączyć zainspirowane modą na angielszczyznę *OK*. Razem 31 nazw.

Do nazw o funkcji reklamowej należą również te, które wywołują pozytywne reakcje z czysto estetycznego punktu widzenia, odnoszą się bowiem do tego, co piękne w naturze oraz kulturze i/lub cenne, i/lub tajemnicze, i/lub nobilitujące. Kryterium to spełniają z jednej strony takie nazwy, jak: *Pod Cedrem*, *Cedrus* (łac. cedr), *Gerber*³⁶, *Jadeit*, *Koralowa*, *Tęczowa*, *Zorza*, *Sonata*, z drugiej zaś takie, jak: *Antyczna*, *Indyjska*, *Królewska* (4), *Rycerska*, *Szwajcarska*, *Wiktoriańska*, *Zachodnia*, z trzeciej wreszcie takie, jak: *Gambit*, *Real*, *Sigma*, *Omega*. Łącznie 22 nazwy.

Nazwy mające głównie funkcję estetyczną i reklamową obejmują więc 53 jednostki.

Podsumowanie

Do 1945 r. na omawianym obszarze istniało – przypomnijmy – 225 placówek farmaceutycznych, spośród których 62 miały nazwy sprowadzające się do członku utożsamiającego *apteka*, wobec 163 pozostałych natomiast używano w ciągu wieków 172 nazw. Między 1945 a 1951 r. udało się potwierdzić funkcjonowanie na tym terenie 101 aptek. Do identyfikacji 78 z nich stosowano 82 zindywidualizo-

być może – wzięła się nazwa Spółdzielczego Domu Handlowego „Astra” we Wrocławiu i samochodu marki Opel Astra.

³⁶ W nazwie *Gerber* użyto niepoprawnej końcówki fleksyjnej, wyraz ten bowiem jako apellativum oznaczające ‘roślinę ozdobną z rodziny astrowatych’ ma w języku polskim rodzaj żeński i końcówkę *-a*; jeśli zatem – a tak twierdzi właścicielka placówki – jest to nazwa przeniesiona z nazwy rośliny, powinna mieć postać *Apteka Gerbera*.

wane nazwy, przy 23 zaś nazwa sprowadzała się znowu do członu *apteka*. Obecnie działają 584 placówki farmaceutyczne – ich liczba jednak nieustannie się zmienia – z których 8 pozostaje bez indywidualnych nazw, w przeciwieństwie do 576, które mają dwuczłonowe onimy.

Jeśli chodzi o stronę formalną, to wśród nazw dawnych zaledwie siedem przybrało postać wyrażenia przyimkowego, np. *Apotheke zum Greif*, *Apotheke am Lutherplatz*. Reszta w znakomitej większości była zestawieniami dwuczłonowymi, np. *Hof-Apotheke*, lub rzadziej trójczłonowymi, np. *Stadt- und Bade-Apotheke*³⁷.

Jak można było zauważyć, ówczesne nazwy dolnośląskich aptek tworzone przede wszystkim poprzez onimizację apelatywów – 136 jednostek, transonimizacja propriów natomiast miała o wiele węższy zakres – 36 onimów. Wśród nazw odproprjalnych znalazło się 12 o motywacji topograficznej, np. *Vierhäuser-Apotheke*, 1 mieszana topograficzna i powiadamiająca o właściwościach apteki: *Alte Stadt Apotheke zu den sieben Planeten*, 12 onimów pamiątkowych, 10 nazw wywodzących się z godeł aptecznych, np. *St. Hubertus-Apotheke* oraz jedna o charakterze dzierżawczym: *Birkholzsche-Apotheke*.

Warto w tym miejscu dodać, że 11 spośród onimów pamiątkowych powstało przez przeniesienie do nazwy placówki farmaceutycznej nazwisk osób zasłużonych dla polityki i kultury niemieckiej, przy czym pierwszy z tych onimów pojawił się w 1845 r.: *Seydlitz-Apotheke*, ostatni zaś w roku 1938: *Hindenburg-Apotheke*. Można sądzić, że mniej więcej między tymi datami panowała swoista moda na tworzenie nazw pamiątkowych tego rodzaju, gdyż w tym właśnie czasie odnotowuje się przykłady podobnych nazw we Wrocławiu, na Górnym Śląsku, w Poznaniu oraz Wolnym Mieście Gdańsku i jego wiejskich powiatach³⁸.

Od strony semantycznej najliczniejszą grupę wśród nazw dawnych stanowią onimy motywowane godłami aptecznymi – 84 jednostki. Bardzo liczne są również nazwy o charakterze typowo topograficznym – 62 poświadczenia, podczas gdy określenia pamiątkowe pojawiają się zaledwie w 12 nazwach, dzierżawcze zaś w 6, a dotyczące właściwości apteki tylko w 4. Niejasną motywację ma natomiast nazwa *Karthaus-Apotheke*, odnosząca się do placówki założonej w Legnicy w 1909 r.

W 3 nazwach człon odróżniający składa się z 2 lub nawet 3 elementów mających różną motywację: topograficzno-dzierżawczą: *Rats- und Stadt-Apotheke*, topograficzną i związaną z godłem: *Stadt- und Kronen-Apotheke* i wymienioną już wcześniej topograficzną oraz odnoszącą się do właściwości apteki: *Alte Stadt-Apotheke zu den sieben Planeten*.

³⁷ Pomija się w tym miejscu kwestię pisowni łącznej lub z myślnikiem w języku niemieckim.

³⁸ Por. W. Brachmann, *op. cit.*, s. 388, 452, 460; A. Drygas, *Aptekarstwo gdańskie*, Wrocław 1993, s. 231–233; M. Rutkiewicz, *Semantyka nazw poznańskich aptek*, „Język Polski” LXXX/2000, nr 3–4, s. 191; I. Seiffert, *Nazwy wrocławskich aptek – przeszłość i współczesność*, [w:] *Z najnowszych tendencji w polskim nazewnictwie*, pod red. R. Łobodzińskiej, Wrocław 2005, s. 86.

Wśród nazw motywowanych emblematami 51 to onimy związane z fauną, przy czym element *Adler* powtarza się 37 razy. Jego niezwykła popularność wynika zapewne zarówno z obecności orła w godłach kolejnych władców tych terenów, jak i zarządzenia władz zaborczych, by godło państwowe znajdowało się na szyldach tak ważnych dla społeczeństwa placówek jak apteki, a wreszcie i z rangi orła w symbolice alchemicznej.

Warto ponadto – jak się wydaje – nadmienić, że w nazwach dolnośląskich aptek z tego okresu zaledwie trzykrotnie pojawił się jako element dodatkowy w członie odróżniającym przymiotnik oznaczający kolor, chociaż istnienie adiektywnych określeń uważa się za cechę charakterystyczną tych właśnie onimów. Co ciekawe, była to za każdym razem barwa złota, będąca symbolem nieśmiertelności oraz płodności, w alchemii zaś oznaczająca cel działania, tj. uzyskanie złota z późniejszych metali. W przypadku nazw z Dolnego Śląska kolor złoty może mieć też bardziej realne odniesienie, zwłaszcza w nazwach: *Apotheke zum goldenen Wald* i *Apotheke zum goldenen Stollen*, gdyż w średniowieczu pozyskiwano tu pewne ilości złota.

W okresie powojennym, aż do upaństwowienia aptek w 1951 r. przeważały również nazwy motywowane dawnymi godłami – 48 onimów. Mniej liczne były nazwy o charakterze topograficznym – zaledwie 17 jednostek, wzrósł natomiast nieco procent nazw dzierżawczych – 10 onimów, wśród których 6 było nazwiskami właścicieli. Rzadkie pozostały nazwy typowo pamiątkowe – 5 jednostek, oraz dotyczące właściwości apteki – 2 onimy.

Należy podkreślić, że nowym elementem było w tym czasie między innymi zastąpienie w określeniach przymiotnikowych koloru złotego białym, co miało niewątpliwie związek z barwą orła w polskim godle państwowym, tylko bowiem przy orle jako onimie występował wówczas adiektywny wyróżnik. Nadal też orzeł był najczęściej spotykanym elementem w członie odróżniającym. Znakiem nowych czasów stało się natomiast sygnalizowanie w onimie zmiany stosunków własnościowych, co wyrażały nazwy: *Apteka Ubezpieczalni Społecznej*, *Apteka Państwowa*, *Apteka Społeczna*.

Jeśli chodzi o strukturę nazw, to nieznacznie przeważały onimy będące wyrażeniami przyimkowymi – 46 jednostek, podczas gdy nazw o postaci zestawienia było 36. Struktura jednej nazwy zmieniła się między 1946 a 1949 r. z wyrażenia syntaktycznego *Apteka Pod Eskulapem* na zestawienie *Apteka Eskulap*. W tym czasie też jedna nazwa pozostawała w postaci niespolonizowanej: *Apteka Hirsch*.

Bazą onimów placówek farmaceutycznych były wówczas nadal przede wszystkim apelatywy, od których powstało 59 nazw, transonimizacja propriów dotyczyła natomiast zaledwie 23 onimów: 6 dzierżawczych, 5 typowo pamiątkowych, 4 o charakterze topograficznym oraz 8 wywodzących się z godeł – były to imiona świętych Kościoła katolickiego i postaci mitologicznych opiekujących się osobami cierpiącymi.

Z kolei wśród nazw funkcjonujących współcześnie najwięcej, bo aż 186, czyli blisko jedna trzecia ma charakter topograficzny. Wśród nich najliczniejsze – 44 jednostki – są onimy identyczne z nazwą ulicy lub placu, przy których mieści się apteka, bądź nazwy utworzone od nich metaforycznie. Dużo jest też nazw będących przymiotnikami odmiejscowymi – 28 jednostek – oraz onimów związanych z elementami otoczenia przyrodniczego – 26 jednostek, najmniej zaś pochodzi od nazw centrów handlowych – 3 nazwy i lokalnych hydronimów – 5 nazw.

Nieco mniej liczną, bo obejmującą 178 onimów, grupą są nazwy odnoszące się w rozmaity sposób i w różnym zakresie do branży placówki. Ponad połowa z nich (94 jednostki) pochodzi od polskich i łacińskich nazw roślin oraz ich części używanych w ziołolecznictwie, przy czym częściej, jak się wydaje, wybierane są do tej roli nazwy brzmiące egzotycznie lub rozpoczynające się początkowymi literami alfabetu, w czym można dostrzec wpływ reklamy. Wyraźnie zmniejszyła się natomiast grupa nazw przeniesionych z dawnych emblematów aptecznych oraz onimów semantycznie i strukturalnie je naśladujących. Obecnie 55 nazw tego typu stanowi nieco poniżej 10 procent całego zbioru, podobnie jak onimy o funkcji czysto reklamowej, estetycznej tworzące grupę złożoną z 53 jednostek.

Jeszcze mniejszy zbiór, liczący 43 onimy, tworzą nazwy typowo pamiątkowe (około 7,5 procent), najmniej zaś jest nazw dzierżawczych – 34 jednostki (około 6 procent), oraz onimów charakteryzujących właściwości samej apteki – 26 nazw (poniżej 5 procent).

Należy dodać, że nadal niewielka popularność nazw typu dzierżawczego wynika zapewne z faktu, iż właścicielami aptek coraz rzadziej bywają obecnie pojedyncze osoby, nawet zaś gdy tak się zdarza, nazwisko posiadacza nie zapewnia szybkiego i jednoznacznego rozpoznania placówki w większych ośrodkach miejskich.

Od strony formalnej natomiast wśród nazw dzierżawczych zwracają uwagę onimy mające postać złożzeń, w których pierwszy element jest typowo dzierżawczy – stanowi go część nazwiska właściciela i/lub imienia, drugi zaś wskazuje ogólnie na branżę placówki, np. *Lilifarm*.

W materiale współczesnym znów przeważają nazwy mające postać zestawień – 453 jednostki, jednak obserwuje się stały przyrost ilościowy onimów będących wyrażeniami syntatycznymi – 123 jednostki. Coraz więcej też nazw aptek powstaje w rezultacie transonimizacji propriów lub jest od nich utworzone – 214 jednostek, podczas gdy liczba nazw odapelatywnych jest procentowo mniejsza niż niegdyś – 362 onimy. Na taką sytuację wpływa bez wątpienia m.in. pochodzenie licznych nazw o charakterze topograficznym od podstaw będących nazwami traktów miejskich, dzielnic oraz miejscowości, w których działają poszczególne apteki.

Jeżeli chodzi o zjawisko mody językowej, to za jej przejaw uznać można występowanie nazwy *Apteka OK*, a w pewnym zakresie również pojawienie się wśród nazw informujących z różną precyzją o branży placówki niektórych łacińskich określeń roślin wykorzystywanych w ziołolecznictwie. Przy znikomej zna-

jomości łaciny terminy typu *larix*, *radix*, *cortex* czy *panax* brzmią dla przeciętne go odbiorcy podobnie jak *pewex*, *jurex*, *rybex* itp.

Na koniec warto jeszcze zwrócić uwagę na ponowne występowanie w członie odróżniającym obecnie powstających nazw nie tylko określenia adiektywnego *biały*, tak jak to było tuż po wojnie, co widzimy nadal w nazwie *Apteka Pod Białym Orłem*, ale także *złoty*, jak w niektórych nazwach przed 1945 r., a dziś w: *Apteka Pod Złotą Wagą*, *Apteka Pod Złotym Lwem*, *Apteka Pod Złotym Wężem*, *Apteka Pod Złotym Smokiem* i *Apteka Złote Runo*, a nawet *czarny*, co stanowi naruszenie dotychczas obowiązującej konwencji: *Apteka Pod Czarnym Kotem*. Jako element dodatkowy pojawia się ponadto niespotykany w tej roli przymiotnik *dobry*, dotyczy to jednak związku s frazeologizowanego: *Apteka Pod Dobrą Gwiazdą*.

Bibliografia

- Antkowiak Z., *Ulice i place Wrocławia*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1970.
- Atlas architektury Wrocławia*, red. J. Harasimowicz, Wrocław 1998.
- Brachmann W., *Beiträge zur Apothekengeschichte Schlesiens*, Würzburg 1966.
- Breza E., *Nazwy obiektów i instytucji związanych z nowoczesną cywilizacją (chrematonimy)*, [w:] *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, pod red. E. Rzetelskiej-Feleszko, Warszawa–Kraków 1998, s. 344–361.
- Czajka L., *Nazwy, godła, szyldy, patroni aptek górnośląskich w przekroju historycznym*, „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny” 1988/51, nr 1, s. 101–104.
- Drygas A., *Aptekarstwo gdańskie*, Wrocław 1993.
- Encyklopedia Wrocławia*, red. J. Harasimowicz, Wrocław 2001.
- Fros H., Sowa F., *Twoje imię. Przewodnik onomastyczno-hagiograficzny*, Kraków 1975.
- Giedroyc F., *Materiały do dziejów farmacji w dawnej Polsce. Spis aptekarzy (w. XIV–XVIII)*, Warszawa 1905.
- Gloger Z., *Encyklopedia staropolska*, t. I: A–D, Warszawa 1974.
- Głowacki W., *Kształtowanie się zawodu aptekarskiego w Polsce*, „Farmacja Polska” 1961, nr 3, s. 45–51.
- Handke K., *Nazewnictwo miejskie*, [w:] *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, pod red. E. Rzetelskiej-Fleszko, Warszawa–Kraków 1998, s. 283–307.
- Kopaliński W., *Słownik mitów i tradycji kultury*, Warszawa 1987.
- Kopaliński W., *Słownik symboli*, wyd. II, Warszawa 1991.
- Kostrzeński L., *Materiały do historii aptek wielkopolskich*, t. 1, Warszawa 1929, t. 2, Warszawa 1936 – reprint Poznań 1996.
- Kosyl Cz., *Chrematonimy*, [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Wrocław 1993, s. 439–444.
- Krześniak L.M., *Apteczka ziołowa*, wyd. IV, Warszawa 1988.
- Kubiak Z., *Nadanie aptekom krakowskim imion zasłużonych farmaceutów*, „Farmacja Polska” 1960, nr 17–18, s. 362–366.
- Łobodzińska R., *Nazwy sklepów jako przykład produktywnych współcześnie nazw własnych*, „Rozprawy Komisji Językowej WTN”, XXVI, Wrocław 2001, s. 71–77.
- M.B., *Dwusetna apteka w woj. wrocławskim*, „Farmacja Polska” 1969, nr 5, s. 373–374.
- Magowska A., *Vitalek, Fontana, O.K. i inne godła*, „Farmacja Polska” 1998, nr 6–7, s. 3–7.
- Mały słownik historii Polski*, red. T. Lępkowski, wyd. II, Warszawa 1961.

- Musiał M., Musiał W., *Modernistyczna „Apteka Pod Koroną” we Wrocławiu*, „Farmacja Polska” 2001, nr 12, s. 577–581.
- Musiał M., Musiał W., *Modernistyczna „Apteka Pod Murzynem” we Wrocławiu*, „Farmacja Polska” 2001, nr 24, s. 1122–1125.
- Niewęgłowski W.A., *Leksykon świętych*, Warszawa 1998.
- Nowa encyklopedia powszechna PWN*, t. 1: A–C, Warszawa 1995.
- Nowak F., *Górnośląskie apteki*, „Archiwum Historii Medycyny” 1974/37, nr 4, s. 453–456.
- Nowicka J., *Apteki w Polsce Ludowej*, „Farmacja Polska” 1960, nr 17–18, s. 356–358.
- Okólska H., Szykuła K., *Wrocław na dawnych planach 1562–1946*, Wrocław 2003.
- Pabis-Braunstein M., *Godła polskich aptek zabytkami rodzimej kultury*, „Ochrona Zabytków” 1986, nr 1, s. 113–120.
- Paluch A., *„Zerwij ziele ... z dziewięciu miedz”. Ziołolecznictwo ludowe w Polsce w XIX i na początku XX wieku*, Wrocław 1989.
- Proń S., *Powstanie aptek w Polsce w świetle przekazów źródłowych zgromadzonych w Muzeum Historycznym Farmacji w Krakowie*, „Farmacja Polska” 1959, nr 12, s. 216–219.
- Roeske W., *Dawne godła polskich aptek i problem ich ochrony*, „Ochrona Zabytków” 1973, nr 1, s. 47–56.
- Roeske W., *Początki aptekarstwa polskiego na tle aptekarstwa europejskiego*, „Farmacja Polska” 1983, nr 1, w. 1–5.
- Roeske W., *Polskie apteki*, Wrocław 1991.
- Rutkiewicz M., *Nazwy wiedeńskich aptek – schemat nazewniczy czy specyfika miejsca?*, „Onomastica Slavogermanica” XXIV, Wrocław 2003, s. 175–183.
- Rutkiewicz M., *Semantyka nazw poznańskich aptek*, „Język Polski” LXXX/2000, nr 3–4, s. 185–196.
- Rzetelska-Feleszko E., *Najnowsze nazwy sklepów*, [w:] *Uwarunkowania i przyczyny zmian językowych*, red. E. Wrocławska, Warszawa 1994, s. 133–142.
- Rzetelska-Feleszko E., *Nazwy łódzkich sklepów w 1994 roku*, [w:] *Wielkie miasto. Czynniki integrujące i dezintegrujące*, red. D. Bieńkowska, t. 2, Łódź 1995, s. 118–129.
- Seiffert I., *Dawne nazwy górnośląskich aptek*, „Rozprawy Komisji Językowej WTN XXXIII”, Wrocław 2006, s. 25–31.
- Seiffert I., *Nazwy wrocławskich aptek – przeszłość i współczesność*, [w:] *Z najnowszych tendencji w polskim nazewnictwie*, pod red. R. Łobodzińskiej, Łask 2005, s. 83–98.
- Skorowidz ustalonych nazw miejscowości na ziemiach odzyskanych*. Wg uchwał Komisji Ustalania Nazw Miejscowości przy ministrze administracji publicznej zebrał S. Rospond, cz. 1–2, Wrocław 1948.
- Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska*, t. 1–3 pod red. S. Rosponda i H. Borka, t. 4 pod red. H. Borka, t. 5–12 pod red. S. Sochackiej, Warszawa–Wrocław–Opole 1985–2005.
- Stopa M., Strohschneider S., *Powstanie i rozwój aptek na tle wpływów kultury i sztuki*, „Farmacja Polska” 1955, nr 7, s. 161–165.
- Szewczyk Ł.M., *Nazwy aptek w regionie kujawsko-pomorskim*, [w:] *Polszczyzna bydgoszczan. Historia i współczesność*, pod red. M. Święcickiej, Bydgoszcz 2003, s. 145–154.
- Szysko E., *O nazwy naszych aptek*, „Farmacja Polska” 1972, nr 2, s. 129–130.
- Tysarowski W., *Typy aptek w byłym zaborze pruskim*, „Wiadomości Farmaceutyczne” 1930, nr 7, s. 97.
- Wenda K., *Herb państwa na aptekach polskich*, „Wiadomości Farmaceutyczne” 1923, nr 28, s. 9.
- Wenda K., *Jak dawne posiadamy apteki w Polsce?*, „Wiadomości Farmaceutyczne” 1922, nr 13, s. 6–13, nr 17, s. 6–12.
- Wrocław. Plan miasta*, Warszawa–Wrocław 1998, 2002.
- Ziołolecznictwo. Poradnik dla lekarzy*, pod red. A. Ożarowskiego, Warszawa 1976.
- <http://www.um.walbrzych.pl/de/strony/naszemiasto0811.htm> (objaśnienia do nazwy *Vierhäuser*).

Pharmacies in Lower Silesia – their names in historical depiction

Summary

This paper is a continuation of comments related to forming and changing names of Silesian pharmacies. This time the formal and semantic analysis covers onyms used in the area of current Lower Silesian Voivodship (excluding Wrocław), i.e. 172 names used between 1305 and 1945, 82 names from the period 1945–1951 and finally 575 names formed after 1989.

Translated by Krzysztof Wróblewski

Irena Seiffert
Uniwersytet Wrocławski
Instytut Filologii Polskiej
pl. Nankiera 15
50-140 Wrocław